

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

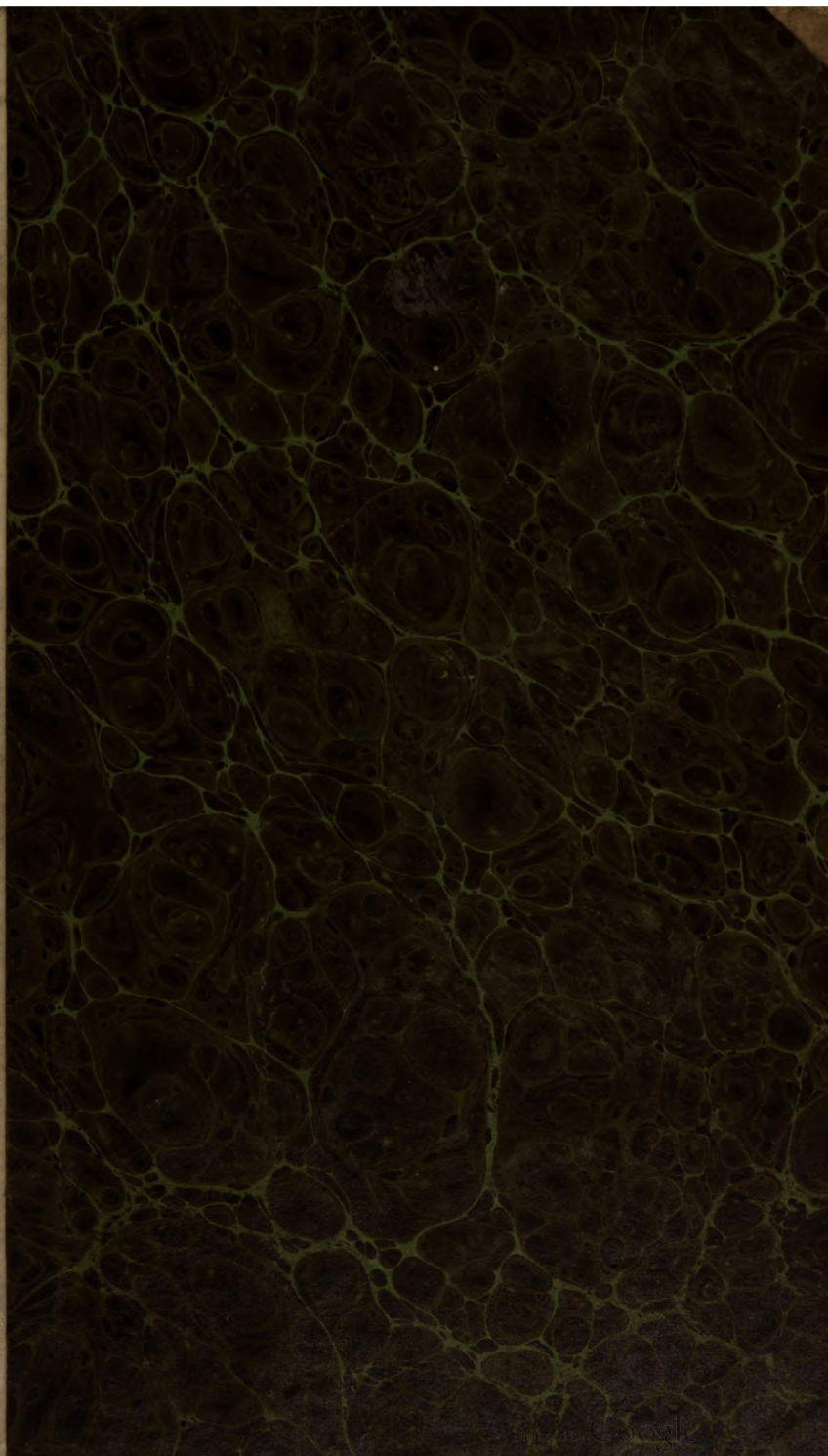
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

61
2

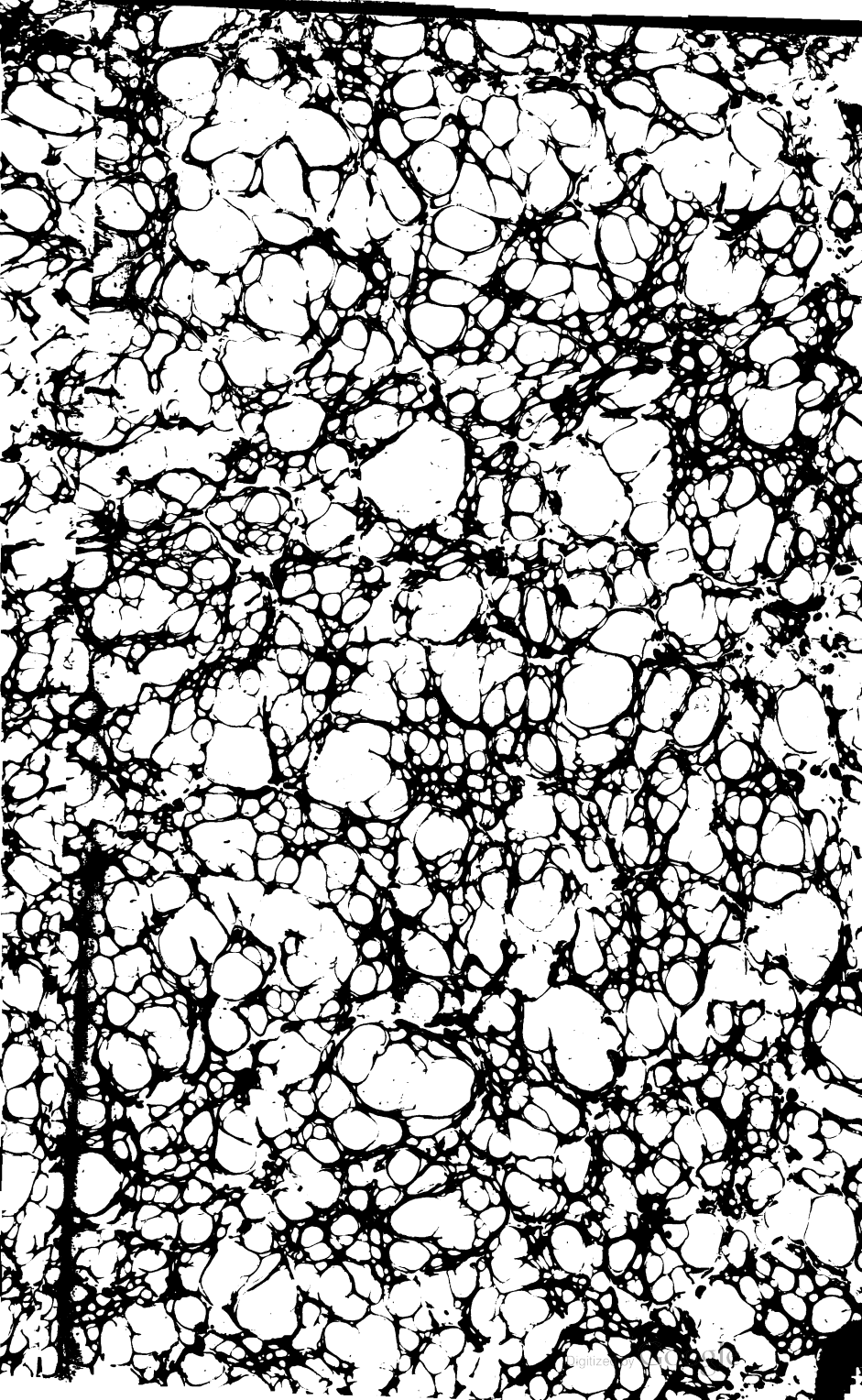
74. T. 61. (2.)

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

74.T. 61.(2)

DANTIS PETRARCHAE
AC BOCCACCII
V I T A
AB IANNOTIO MANETTO
S C R I P T A.

**SPECIMEN HISTORIAE LITTERARIAE
FLORENTINAE
SAECVLI DECIMITERTII, AC DECIMIQUARTI.
S I V E
VITAE DANTIS, PETRARCHAE,
A C
B O C C A C C I I
ACELIANNOTIO MANETTO
SAECVLO XV SCRIPTAE**

Litterarumque tam Graecarum, quam Latinarum iam tum
resurgentium incunabula exhibentes, quarum duae
nunc primum in lucem produnt.

**RECENSENTE
LAVRENTIO MEHVS**

ETRUSCAE ACADEMIAE CORTONENSIS SOCIO

Qui Dantis, ac Boccaccii Vitam a Siccone Polentono scriptam
edidit, ac nonnulla Excerpta ex Io: Marji Philelphi MS. Li-
bello ad Dantis Studia, Scripta, Legationes, Genusque
spectantia nunc primum in lucem protulit.

**FLORENTIAE MDCCXLVII.
APVD IOANNEM PAVLVM GIOVANNELLI.
PRAESIDVM PERMISSV.**

SVMPTIBVS EDITORIS.
Prostant apud Iosephum Rigaccium Bibl. Florentinum.

ILLVSTRISSIMO, ATQVE EXCELLENTISSIMO D.

MARCO FVSCARENO

EQVITI, AC DIVI MARCI PROCVRATORI

ec. ec. ec.

LAVRENTIVS MEHVVS D. D. C.

Istoriae Litterar-
iae cognitio,
liberalium stu-
diorum, scien-
tiarumque peritia, perspectusque
Tvvs in veterum praesertim monu-
mentorum codices amor me impu-

* 3

le

lerunt, ILLUSTRISIME, ATQUE EXCEL-
 LENTISIME MARCE FVSCARENE, ut hoc
 IANNOTII MANETTI *Καμήλιον*, in quo
 Dantis, Petrarcae, ac Boccaccii
 Vitae describuntur, nunc primum
 magna ex parte in lucem erutum
 nomini Tuo inscriberem. Quanto
 in humaniores, severioresque Mu-
 sas, quarum sacra fers, amore per-
 cussus sis, testis est magna illa se-
 lectissimorum librorum supellex, cui
 summis sumptibus, summaque indu-
 stria Domi Tuae a TE collectae,
 Regioque paene luxu dedicatae no-
 ctu, diuque sedulo incubas. Si quis
 autem ex me quaerat, quanti apud
 TE ~~fiat~~ veterum monumentorum
~~Λείψανον~~, descendet in medium Bi-
 bliotheca illa celeberrima Bessario-
 nis Cardinalis Nicaeni, quae ab e-
 ruditissimo illo Purpuratorum Pa-
 trum lumine ornatissimae Reipubli-
 cae Tuae credita, ab eadem curae
 Tuae

Tuae, sedulitratique sapientissime
 commissa est. Cui vero ignotum sit
 Historiae Litterariae cognitionem
 delicias Tuas esse? Vel quis adeo
 hospes in Litteris versatur, ad cujus
 aures fama non pervenerit Historiae
 illius Litterariae Venetae, in qua
 conficienda decem, & amplius annis
 aetatem Tuam conteris? Scilicet hoc
 unum deesse videbatur amplissimae
 Venetorum Litteris florentium glo-
 riae, ut Vir non tam generis nobi-
 litate, quam publicorum munerum
 splendore, eruditionisque laude flo-
 rentissimus eorum vitas, scriptaque
 plenius enarraret, Litterarumque
 Venetarum incunabula, atque incre-
 menta ad seros usque nepotes trans-
 mitteret. Quamobrem dicam libe-
 re, quod sentio. Tu primus omnium,
 AMPLISSIME FVSCARENE, fuisti, qui
 Litterariam Venetorum Historiam
 doctis, laboriosisque chartis explica-
 re

re ausus es, ut maxima Tva in Venetam Rempublicam merita hoc beneficio sempiterno augeres, immortalique Venetorum Tuorum amplitudini hunc etiam cumulum adiceres. Hinc mirum non est, si Eminentissimus CARDINALIS QVIRINVS (at bone DEVS ! qualis, quantusque Vir !) grande profecto, & immortale aeternae Urbis Vestrae decus, & ornamentum Excerpta Venetae Litteraturae ad Franciscum Barbarum spectantia TIBI nuncupaverit, TIBIQUE veluti in partem laborum suorum vocato legenda miserit. Vestrum est enim Litterariam Venetorum Historiam capaci mente comprehendere: TVVMQUE erit eandem posterorum memoriae commendasse, nec ullus ex hac Tva laude decerpere quicquam poterit.

Quod si MAIORES TVOS abavos, atavosque ab ultima usque repetens
ori-

origine mecum ipse revolve, fumosae FVSCARENORVM HEROVM ante oculos mille obversantur imagines, quorum egregia facta Veneti Nominis maiestatem circumtulerunt. Quenam enim Clarissimi LVDOVICI FVSCARENI memoriam delebit oblitio? Cuius Domus dulcissimum Musarum domicilium semper fuit, quique & ad publicas curas, & ad humaniora haec studia semper divisus magnum & Rei Publicae, & Litterariae incrementum attulit. At quid LVDOVICI, aliorumque MAIORVM TVORVM laudes, gestaue commemorem? Quum TV, EXCELLENTISSIME FVSCARENE, avitam in publicis muneribus suscipiendis sapientiam, maximum rerum usum in exercendis, in deponendis eximiam animi moderationem, aequam rebus in arduis mentem, temperatamque ab insolenti laetitia in bonis semper praetuleris?

Quid

Quid vero praetuleris? Immo & longo superes intervallo, & virtutum TVARVM gloria, ac laude deteras. TIBI itaque, SAPIENTISSIME FVSCARENE, hunc novum libellum dono, in quo molestias gravissimorum munerum, quibus cohonestatus es, aliquantulum deponas: TIBI inquam, ut eruditissimo iudicio Tvo vel ster, vel cadat. Dabam Florentiae Kal. Ianuariis MDCCXLVII.

CAN-

CANDIDO LECTORI

LAVRENTIVS MEHVS

S. P. D.

*I*nter tot praeclaros, ac praestantissimos studiorum suorum fructus, quibus Iannotius Manettus nostras non tam multiplicium Linguarum cognitione, quam Scientiarum omnium abundantia clarissimus Rempubicam Litterariam saeculo decimoquinto locupletavit, maximi facienda est Dantis, Petrarchae, ac Boccaccii vita ab eodem Latinis Litteris tradita, in qua non modo illorum trium praestantissimorum Poetarum studia, scriptaque, verum etiam utrarumque Litterarum, sive Graecarum, sive Latinarum incunabula, atque incre-

crementa posterorum memoriae commendavit. Francisci Petrarcae vitam ab Iannotio Manetto scriptam ediderat Philippus Tomasinus Aemoniensis Episcopus in Petrarca Redivivo, qui plus vice simplici in lucem prodiit. Sed Aemoniensis Antistes nonnulla exhibet manca, & mutila, quae elegantissimae vitae laudem aliquantulum deterunt. Specimen quoque vitae Boccaccianae a Manetto compositae ex MS. codice Bibliothecae Strozianae passim produxerat doctissimus Mannius in libro Italico, cui titulus: Istoria del Decamerone di Giovanni Boccaccio Florentiae anno 1742. edito, nempe Part. I. Cap. VI., aliisque, quae sequuntur. Praeterea Sam. Iebb M.D. Vir Clarissimus eodem, quo diximus, anno in lucem protulit Londini libros duos de Graecis Illustribus Linguae Graecae, Literarumque Humaniorum Instauratoribus, eorum Vitis, Scriptis, & Elogiis, quos e Codd. porissimum MSS., aliisque authenticis eiusdem aevi monimentis deprompserat Humphredus Hodius S. T. P. haud ita pridem Regius Professor, & Archidiaconus Oxoniensis. Multa sunt, quae huic opusculo in historiae Litterariae commodum adiici possent: plurima vero vel falsa, vel inepta, quae expungenda essent: plura etiam nunc primum ex MSS. in lucem eruta. Inter haec recensenda sunt excerpta quaedam ex vita Ioannis Boccaccii nondum e-

di-

edita, atque a Manetto elucubrata. Nam Cap. 1. Libri primi, in quo de Leontio Pilato Thesalonicensi, vel potius Calabro Ioannis Boccacii in Graecis Litteris Praeceptore loquitur, pag. 10. seq. eius vitae mentionem facit his verbis: Eiusdem Pilati meminit Iannotius Manettus in vita Boccatii nondum edita: Hunc (Petrarcham) Boccatius, ut arbitror, imitatus &c. ac tredecim versus affert, qui pag. 78. seq. huiusce editionis leguntur. Insuper Cap. 11. eiusdem Libri, ubi de Emanuele, & Ioanne Chrysoloris edisserit pag. 61. seq. de Emanuele verba faciens: Idem (inquit) Manettus in Boccatii Vita MS. Non multo post Boccatii obitum complures docti homines &c. producitque resurgentium in Etruria Graecarum Litterarum historiam viginti sex versibus circumscriptam, quae pag. 79. nostrae editionis exstat. Animadvertenda tamen prae ceteris verba illa, quae initio eiusdem Capituli 11. pagin. 13. leguntur, ubi Boccaccianae Vitae a Manetto compositae editio promittitur. Iannotius, ait, Manettus ipsius (Chrysolorae) discipulus, idemque Florentinus in vita Boccatii nondum edita, sed a nobis olim in alio quodam opere edenda testatur illum (Chrysoloram) ab ipsa usque Constantinopoli invitatum fuisse a Florentinis &c. Consule pag. 79. huius nostrae editionis, ubi Emanuelem

Con-

Constantinopoli Florentiam magnis variatum rerum pollicitationibus accersitum fuisse traditur. At Ioannis Boccaccii Vita, quam pollicetur Archidiaconus Oxoniensis, coniuncta est alteri Dantis scilicet, & Petrarchae, quae quidem tres opusculum quoddam efficiunt, cui etiam Iannotius breviter, sed eleganter praefatus est. Quamobrem nonne discerperetur laniareturque in bonesto vulnere elegantissimus Manetti labor; si unius Boccaccii Vita, scilicet extrema tantummodo Libelli pars a reliquo opusculo avulsa in lucem prodiret? Quae quidem quum ego mecum ipse perpenderem, multumque utilitatis ex integro hoc Libello Litteratos homines percepturos fore prospicerem, illius editionem aggressus sum, quum praesertim haec nostra sint, illisque manus iniicere soli iure nostro possumus.

Fundum huius editionis mihi suppeditavit nitidissimus codex membranaceus Bibliothecae Mediceo-Laurentianae, qui Plut. 63. Num. 30. adservatur. Praeter nonnulla, quae Lapis Castelliunculus, ac Franciscus Philolophus ex Graeco in Latinum vertit, aliaeque pauca, continet vitam, moresque trium Illustrium Poetarum Florentinorum, quos quidem publici iuris in praesentiarum facimus, sequunturque eiusdem vita Socratis Philosophi Illustris, ac Senecae Philosophi
 Cla-

Clarissimi ad Alphonsum Aragonum Regem missae, quarum duas postremas in Praetura Piscienſi compositas a Manetto fuisse tradit in Manetti vita Naldus Naldius. Hoc vero opusculum ab Iannotio elucubratum esse testatur ipsemet MS. codex, qui Manetti nomen ubique prae se fert. Legitur enim initio huius opusculi: Iannotii Manetti Praefatio in vita, & moribus trium Illustrium Poetarum Florentinorum incipit feliciter. *Ante vitam Dantis*: Iannotii Manetti Vita Dantis Poete Florentini incipit feliciter. *Ad calcem*: Iannotii Manetti vita Dantis Poetae Florentini feliciter explicat. *Ante Petrarchae vitam*: Iannotii Manetti vita Francisci Petrarche Poete Florentini incipit feliciter. *Paulo post ante vitam Ioannis Boccacii*: Iannotii Manetti vita Iohannis Boccacci Poete Florentini incipit feliciter. *Ad calcem vero*: Iannotii Manetti vita Iohannis Boccacci Poete Florentini feliciter explicat. Haec autem manuscripti Codicis indicia magis magisque confirmat Naldus Naldius in vita eiusdem Manetti, quam Tom. IX. Par. VIII. Thes. Antiquitatum, & Hist. Italiae edidit Petrus Burmannus Senior, recusamque Tom. XX. Script. Rerum Italicarum Ludovicus Muratorius in lucem rursus extulit. Nam in Catalogo operum Manetti, quem eiusdem vitae subiunxit

xit idem Naldius, vitam Dantis, Petrarchae, ac Boccaccii recensitam legimus. Sed quid verbis opus est? Auctor huius opusculi praefationem exorsus Longaeavorum opus se composuisse pag. 1. aperte innuit, cuius quidem parens Manettus noster fuit. Quod si tempus inquiramus, quo Cl. Manettus hunc laborem aggressus sit, constat ante Novembrem an. 1459. confectum iam fuisse, quum elabente Octobree eiusdem anni Neapoli diem suum obierit, ut praeter alios scribit Anonymus MS. in Cod. Chart. Bibliothecae Palatinae, qui Italiae historiam ab anno 1410. ad 1460. Italice deduxit. Huic accedit Bartholomaeus Fontius in Annalibus suorum temporum haecenus ineditis, qui in Cod. Carth. Bibl. Riccardianae adservantur. Fontii verba ad annum 1459. huiusmodi sunt: Iannoctius Manettus Eques Florentinus Latine, Graeceque, & Hebraice doctus VI. Kal. Novembris Neapoli moritur, & in Aede Sancti Spiritus sepelitur, cum vixisset annos tris, & sexaginta &c. Praeterea constat post annum 1436. hunc Vitarum laborem molitum fuisse Manettum. Siquidem in proemio commemorat vitam Dantis, ac Petrarchae a Leonardo Arretino compositam, quod quidem opusculum anno 1436. elucubrasse Arretinum nos edocet Cod. Chart. Bibl. Mediceo-Laurentianae Plut. XXXXII. Num. XVII., quem nos in Catalogo operum eiusdem Leonardi

Tem.

Tom. I. Epist. pag. LXIX. commemoravimus. Immo quum Manettus pag. 1. buius opusculi scribat, se post laboriosum, ac prolixum Longae-
vorum opus has trium illustrium nostrorum Poe-
tarum Vitas recreandi animi gratia Latinis
litteris mandasse, tempus, quo elucubratum
fuit, nobis ante oculos sine ulla circuitione ponit.
Hae vero tres Poetarum vitas unum tantum opu-
sculum, ut diximus, componunt, quamvis Nal-
dius unamquamque vitam librum appellans in
tres libellos distribuisse videatur. Nam Ian-
notii opera ad calcem vitae enumerans ait
Col. 607. Edit. Muratorianae. Vita Dan-
tis Liber unus: Vita Petrarcae Liber u-
nus: Vita Boccaccii Liber unus. At ex his
tribus Poetarum vitis unum a Manetto li-
bellum conflatum fuisse patet vel ex unico
Proemio, quo ad tres illas vitas Iannotius
praefatus est. Sed de opusculo haec haftenus.

Ut autem ad proemium descendam, quo
Manettus harum Vitarum fasciculum locuple-
tavit, id sibi negotii in eo dedit clarissimus Au-
ctor, ut eos commemoraret, qui eorundem Poe-
tarum vitas tradidere. Quamobrem a Dan-
te exorsus nos edocet, eiusdem vitam ab
Ioanne Boccaccio Viro eruditissimo materno
sermone editam, & a Leonardo postea Ar-
retino omnium eius temporis eloquentissimo Flo-
rentino idiomate conscriptam fuisse, quibus
Philippum Villanum adiicit. Boccaccii, ac

* †

Leo.

*Leonardi opusculum lucem publicam aspexit: illud vero Philippi Villani nondum prodiit. Miror tamen Sicconem Polentonum alterum vitae Dantis scriptorem Manetto nostro ignotum fuisse. Hic est ille Sicco Polentonus Cancellarius Patavinus, qui saeculo XV. floruit, de quo dissertationem quamdam Lipsiae in 4. editam elucubrauit Io. Erhardus Kappius. Hic itaque Sicco, vel Sico, vel Siccus, ut in MSS. dicitur, in quibus Polentanus etiam quandoque, vel Polontonus pro Polentonus nominatur, opus quoddam in decem, & octo libros distinctum, ac de Scrip-
toribus Latinae Linguae inscriptum composuit, quod ad Polydorum filium misit, & in Cod. Ambrosianae Mediolanensis MS. adservatur. Ex hoc exscripsit Lud. Antonius Muratorius vitam Albertini Mussati, quam edidit Tom. X. Script. Rer. Ital. in praef. ad eiusdem Mussati Historiam Augustam de gestis Henrici VII. Caesaris. Eiusdem quoque Codex chartaceus, sed mutilus exstat in Bibliotheca Riccardiana L. I. N. IIII., qui Petri Criniti, ac deinde Benedicti Varchii fuit: Mutilus est in fine, ut diximus, desinitque sub initium Libri VII. in Valerio Maximo. Proemium quoque desideratur, incipitque a Libro primo ita inscripto: Siconis Polentoni Scrip-
torum illustrium Latine Linguae ad Polydorum filium Liber primus incipit &c. Alterum eiusdem operis MS. exemplar testatur*
Mu.

Muratorius se vidisse apud heredes Marchionis Vercellini Mariae Vicecomitis Mediolani. Vitam Dantis inseruit Polentonus libro IV. eiusdem operis, cuius quidem quum apographum a Clarissimo Iosepho Antonio Saxio Celeb. eiusdem Ambrosianae Praefecto exscriptum ad me transmiserit Excellentissimus, atque amplissimus Theodorus Alexander Trivultius Patriae suae decus, & ornamentum, heic publici iuris facere operae pretium duco. Quamobrem Libro IV. post medium ita de Dante loquitur Sicco. Eadem ferme tempora Dantem Allegerium Florentinum civem, atque Poetam egregium habuerunt. Iam quidem, iam paulatim quasi e longissimo e somno excitabantur Musae. Annos quippe, post quem nominavi Iuvenalem mortuum, ad mille dormierant. Hoc vero tempore, ut somnolenti solent, membra movere, oculos tergere, brachia extendere coeperant. Sed in Poeta Dante neque minus scientiae, nec plus felicitatis, quam in Musato fuit: quippe uterque Poeta, uterque pulsus patria, uterque in exilio vita defunctus est. In Dante vero ingenium erat, & studium liberale: erat competens eruditio, optimus in doctrinis. Erat multarum rerum & novarum, & veterum non ieiuna cognitio. Bona autem parentum, opesque, ac cetera, quae fortu-

nae appellantur dona, haudquaquam obscura. Erant denique in eo multa, eademque praeclara vitae ornamenta, quibus haberi magno in honore, carusque civitati suae, ac exteris fama nominis esse commendatus posset. Linguae modo paululum esseliberior, quam suis placeret civibus, videbatur. Hanc unam ob rem in eam invidiam, atque odium est prolapsus, ut veluti homo, qui esset factionis adversae, ac hostis patriae in exilium pelleretur. Sequidem tunc ad Primates Italiae contulit, & apud eos singularem ob virtutem, ac rerum multarum scientiam liberaliter ubique, ac multo cum honore exceptus, atque donatus est. Annos vixit quatuor, & LX. Ravennae tandem mortuus, ac sepultus est. Annus erat tunc Nativitatis Christi MCCCXXI. Scriptae vero ab eo tres habentur Comoediae, quibus duce, ac magistro Virgilio explicat, quae apud Inferos, quae in Purgatorio, quae apud Superos morientium animae habeant. Haec patriis quidem verbis: sed quantum id scribendi genus, & metri ratio patiatur, tanta sunt gravitate, ingenio, arte dicta, ut proferta non a Poeta modo, sed perito etiam a Viro, atque Sacris in Litteris perito, & magno a perito videantur. Soluta vero dictione, atque Latine librum unum de Mo-

nar-

narchia scripsit. Dictorum eius memorare unum hoc loco placet. Interrogatus namque Veronae, cur histrioni homini ridiculo, & dicaci Dominantis Aula, ac civitas tota faveret, sibi autem, qui esset vir doctus, atque Poeta, non amicaretur quisquam, respondit id evenire, quod similes sui multos histrio, ipse vero nullum haberet. Salsa quidem responsio, & mordax. Neque vero quidquam est, quod facilius hominem homini, quam morum similitudo coniungat. *Haec sunt, quae de Dante scripsit Polentonus. At MS. Riccardianus tam vitam Dantis, quam aliorum illustrium Scriptorum aliter effert. Incipit enim vita Dantis: Aetate illa plurimi habiti sunt, qui forte id poscente Coelo non sine lepore, ac gravitate sint lingua patria poetati. Hos vulgares Poetas vocant Thusci praecipue homines hi, ac praesertim Florentini, qui ad id singulari, & innata quadam industria, facundia, ingenio fererentur. Horum praecipuum, ac principem omnium, qui eo in genere sunt versati veluti eius rei studiosi, Dante Alegerium Florentinum esse. Comediae ab eo scriptae sunt tres, quibus duce, ac magistro Virgilio explicavit, quae apud Inferos, quae in Purgatorio, quaeve apud Superos agerentur. Haec patriis verbis: graviter tamen &c. Desinit autem:*

* † 3

Tan-

Tandem vero Ravennae diem obiit, ac humatus est anno, posteaquam Christus e Virgine nasceretur, MCCCXXI. Annos ipse non integros quatuor, & sexaginta vixit &c. *Vides verborum discrepantiam, qua uterque apographus utitur. Quamobrem opus est, ut altera vice Scriptores suos illustres meliori, nitidiorque ordine digesserit Polentonus.*

Per ea circiter tempora, quibus trium Illustrium Poetarum vitam scripserat Manettus, florebat Veronae Ioannes Marius Philelphus ab Alexandro Vellutello perperam Marcus appellatus, qui quum multa Dantis opera vidisset, quorum erat litterarum aeternitati nulla memoria commendata, quaeque neque Boccaccius, nec Leonardus Arretinus unquam manibus attigissent, de Dantis vita, genere, & moribus Libellum quemdam composuit, atque ad generosum civem Veronensem Petrum Aligerum misit. Philelphi libellus haecenus, quod sciam, ineditus adservatur MS. in codice nitidissimo membranaceo Bibliothecae Mediceo-Laurentinae Plut. 65. Num. 50. in 4. Praecedit epistola Latina Petri Aligeri Dantis Poetae Pronepotis inscripta Magnificis, clarissimisque Viris Petro de Medicis, & Thomae Sodorino Equiti Florentinis optimatibus, & patriciis, quibus Dantis vitam ab Io. Mario Philelpho scriptam mittit. Initium Epistolae huius-

iusmodi est: Dudum cupienti mihi Florentiam civitatem illustrem adire &c. ad cuius calcem legitur: Veronae XIII. Kal. Ianuarias MCCCCLXVIII. Libellus vero, in quo de Dantis vita agitur, ita inscribitur: Io: Marii Philelphi artium, & utriusque Iuris Doctoris, Equitis Aurati, & Poetae Laureati ad generosum civem Veronensem Petrum Aligerum Dantis, & Successorum vita, genus, & mores. Incipit proemium: Cum essem Verona discessurus, Venetiasque profecturus Petre Aliger vir optime &c. Vita vero: De Clarissimi Poetae Dantis Florentini vita, & moribus. Dantes Poeta fuit apud Florentinos tam vetusta, & nobili generis antiquitate, ut nonnullis audeat in locis &c. Multa sunt ad Dantis studia, scripta, publica munera, genusque spectantia, de quibus edisserit Philelphus Quamobrem eruditorum commodo inserviens nonnulla excerpam, quae aliquid utilitatis historiae Litterariae allatura sint. Itaque de Brunetto Latino Dantis Praeceptore haec habet Philelphus: Accedebat ad haec Brunettus Latinus vir doctissimus, quantum ea tempestate alter inveniretur nemo, qui & hortari Dantem, & monere, ut omnem operam bonis litteris adhiberet, non desisteabat &c. Notanda vero sunt, quae de Dantis imperitia in Graecis Litteris narrat. Orthographiam, inquit,

tenebat ad unguem, quantum poterat sine Litterarum Graecarum cognitione conficere &c. *Quamobrem Graecas litteras ignorabat Dantes, quod etiam tradit Manettus pag. 86. huiusce editionis, ubi Dantem Litterarum Graecarum cognitione omnino caruisse testatur. De Dantis autem studiis haec tradit Philelpbus.* Cremonae primum Philosophiae, studuit naturali, ac rationali. Moralem enim audiverat a Latino praeceptore, Albertumque, ac Divum Thomam familiarissimos reddiderat sibi. Deinde Neapoli tamdiu vacavit Logicae, ut mirabilem & a Iohanne Comite, qui docebat Cremonae, & a Paulo Archino, qui docebat Neapoli, utroque Philosopho acutissimo, & doctissimo laudem reportavit. Hunc deinceps Parisius Galliae transalpinæ tenuit aliquamdiu civitas, ubi florentissimum semper fuit Philosophorum Studium, habeturque in primis in pretio non mediocri Dialectica. Ea in civitate disputavit saepe numero, tutatusque fuit conclusiones apertissimas, & difficillimas dubitationes optimis argumentationibus oppugnavit. Mirabantur ii Galli, qui solent nostros esse exossi, non poterantque non amare Dantem, observareque, ac colere. Rediit in Italiam, & apud Canem Grandem Veronae Principem egit aliquamdiu, a quo fuisset ma-

xi-

ximis nuper honoribus affectus, cuius precibus motus est, ut interpretaretur sui operis Paradisum, eique titulo daret. Commentarios ego illos integros habeo, & illis delector maximopere. Non sunt ea eloquentiae praestantia, qua vel Ciceronis sunt Orationes, vel eorum codices, qui fuerunt apud veteres disertissimi &c. *Accipe nunc ea, quae ad Dantis Scripta pertinent.* Hic enim Poeta, inquit *Philelphus*, & eclogas nonnullas ediderat instar Virgilii, & epistolas innumerabiles paene, & epigrammata aliquot, & de exilio suo Lyricum carmen, quae vidimus, ac legimus omnia, nec visa sunt indigna viro doctissimo, sed merito cedant huic dicendi generi, quo neque alius ante ipsum eruditior, neque post ipsum fuit hactenus &c. *Paulo post de Dantis Comoedia ita loquitur:* Hanc coepit efficere Dantes anno aetatis suae primo, ac vigesimo, intermissamque per occupationes bellicas, castrensiaque pericula iamdudum edidit demum Ravennae anno aetatis suae secundo, & quadragesimo &c. *Et paulo post:* Edidit vero Dantes & cantiones, & Sonettos, quos vulgus appellat, quamplurimos. Sed cantionibus vicit ceteros omnis rythmorum magistros, & ea imprimis, qua sic incepit, ut eius interpreter versum initii:

O cui

O cui ⁽¹⁾ vis superis, amor, est data fortis ab armis,

Solis ut assiduus splendor ab ore ruit &c.

Et paulo infra : Edidit Guelforum, & Gibellinorum historiam materno sermone, orationeque soluta, cujus hoc est initium: Facturo ⁽²⁾ mihi de rebus nostris verba, subverendum est, ne quid temere dicam, ne quid incomposite &c. Haec fere sunt, quae sua dixit lingua, litterarumque mandavit immortalitati &c. *Deinde* : Romano quidem stylo edidit opus, cui Monarchiae, dedit nomen, cuius hoc est principium : Magnitudo eius, qui sedens in throno cunctis dominatur &c. *Et paulo post* : Edidit et opus de Vulgari Eloquentia hoc principio: Ut Romana lingua in totum est Orbem nobilitata Terrarum, ita nostri cupiunt nobilitare suam. Proptereaque difficilior est hodie recte nostra, quam perire Latina quicquam dicere &c. *Initium huius operis, quod a Philelpho producitur, differt ab eo, quod in impressis de Vulgari Eloquentia libris legitur. Quamobrem magis, magisque constet vera sensisse nonnullos, quum opinati sunt, duos illos de Vulgari Eloquentia libros*

(1) Amor, che muovi tua
vertù dal Cielo,

Comil Sol lo splendore ec.

(2) *Dantis verba sunt* : Docendo de' fatti nostri favellando

re, molto debbo dubitare di non
dir con presunzione, o mal
compositamente cosa alcuna
ec.

*bror, qui Latine, & Italice circumferuntur, non fuisse a Dante compositor, praesertim quum Latine tantum eos elucubraverit Dantes, ut Philelphus testatur. Sequitur idem Philelphus: Edidit & epistolas innumerabiles: aliam, cuius est hoc principium ad invictissimum Hunnorum Regem: Magna de te fama in omnes dissipata, Rex dignissime, coegit me indignum exponere manum calamo, & ad tuam humanitatem accedere: aliam, cuius est hoc initium rursus ad Bonifacium Pontificem Maximum: Beatitudinis Tuae Sanctitas nihil potest cogitare pollutum, quae vices in Terris gerens Christi totius est misericordiae sedes, verae pietatis exemplum, summae Religionis apex: aliam, qua filium alloquitur, qui Bononiae aberat, cuius hoc est principium: Scientia, mi fili, coronat homines, & eos contentos reddit, quam cupiunt Sapientes, negligunt insipientes, honorant boni, vituperant mali &c. Edidit alias, quas habent multi. Mihi quidem est enumerare difficile &c. De Dantis vero Legationibus haec affert Philelphus: Quatuor, ac decem Legationibus est in Republica sua functus: ad Senenses pro finibus, quos suo nutu composuit: ad Perusinos pro civibus quibusdam Perusii detentis, quos secum reduxit Florentiam: ad Venetorum Rem-
 publi.*

publicam pro iungendo foedere, quod effecit, ut voluit: ad Regem Parthenopaeum cum muneribus contrahendae amicitiae gratia, quam contraxit indelebilem: ad Estensem Marchionem in nuptiis, a quo praepositus est Legatis reliquis: ad Genuenses pro Finibus, quos composuit optime: ad Regem Parthenopaeum rursus pro liberatione Vanni Barducci, quem erat ultimo affecturus supplicio. Liberavit autem Dantis oratio egregia illa, qua sic incepit: Nihil est, quo sis, Rex optime, conformior Creatori cunctorum, & Regni tui largitori, quam misericordia, & pietas, & afflictorum commiseratio &c. Ad Bonifacium Pontificem Maximum quarto fuit Orator, semperque impetravit, quae voluit, nisi ea Legatione, qua nondum erat functus, cum exul factus est. Ad Regem Hunnorum bis missus exoravit omnia. In Galliam ad Regem Francorum Orator aeternum amicitiae vinculum reportavit, quod in hodiernum usque diem radices habet. Loquebatur enim idiomate Gallico non insipide, ferturque ea lingua scripsisse nonnihil. Sed ea dumtaxat refero, quae certo scio, quaeque ipse vidi. Cetera non ausim affirmare &c. *Tandem haec de Dantis filiis, posterisque tradit Philelpus. Filios habuit (Dantes) quatuor:*
Pe-

Petrum, Iacobum, Aligerum, & Elifacum. Peste sunt oppressi Aliger, & Elifacus, cum annum duodecimum alter, alter vero octavum attigissent. Iacobus obiit Romae per aeris intemperiem, cum illo profectus est pater Orator. Petrus autem cum Florentiae coepisset navare operam iuri civili, deinde Senae, Bononiae demum studium, explevisset, essetque iure-consultus effectus, Doctoratusque donatus insignibus assidue, dum pater vixit, cum secutus est pientissime. Post patris obitum, de quo non multo dicetur inferius, dimissa Ravenna Veronam accessit, & cum assiduitate consultandi, tum felicitate patriae memoriae, multorum adiumentis ditissimus factus est, incoluitque Veronam. Ex eo natus est Iacobus, qui tantundem adhibuit operam legum scientiae, rythmisque interpretatus est avi codicem rei veritate a Petri patris Commentariolis accepta. Exstant autem in hunc usque diem utriusque sententiae, & quas Petrus de Dantis sui patris protulit libris, & quas Iacobus rythmis expressit, nec arbitror quemquam recte posse Dantis opus commentari, nisi Petri viderit volumen, qui ut semper erat cum patre, ita eius mentem tenebat melius. Ex hoc Iacobe natus est nemo, qui diem obiit Iunior. Ex Petro vero Iure-consulto post Iacobum, natus

natus est alter Dantes ob Avi memoriam sic a patre nominatus, qui & civis optimus fuit, & vir deditus familiaribus negotiis. Ex Dante hoc secundo natus est Leonardus vir integerrimus, quem se meminit Leonardus Arretinus vidisse Florentiae, quo profectus est visendae urbis gratia, ad seque tanquam ad proavitate memoriae, amicissimum devenisse, a quo multa suae antiquitatis, maiorumque didicerit ornamenta, quae illi fuissent idcirco incognita, quod iamdudum alias urbes incoluisset Familia Dantis. Venisse vero dixit eum illo multis comitatum, summoque cum vestimentorum ornatu, omnique splendore, iuvenemque fatetur Arretinus se vidisse ut nobilissimum, ita prae se ferentem maximae signa & virtutis, & gratiae. Hic quum & paterna manu praescripta legisset quamplurima, diligenterque conspexisset omnem patriam antiquitatem, rediit Veronam, progeniitque filios nonnullos, e quibus hodie dumtaxat hac vescitur aura Petrus iunior, qui a Petro Dantis primi filio nomine donatus est, qui & optimus vir est, & civis integerrimus, quique in Vrbe Verona maxima & apud cives, & apud universam Venetorum Rempublicam & auctoritate valet, & gratia, quo ego sum usus quamfamiliarissime, audivitque a me

RON-

nonnullas Dantis atavi sui partes, quas anno superiore sum interpretatus Veronae, mirificeque est illius lectione delectatus. Ex hoc autem Petro duo sunt filii, quorum alium Dantem, alium voluit a superiorum memoria dici Iacobum &c. *Haec sunt, quae ex Philelphi MS. Libello ad Dantem spectantia in Historiae Litterariae incrementum erui possunt.*

Vt autem ad Manettum nostrum revertamur, ex tribus auctoribus, quos Dantis vitam literis mandasse narrat, duos tantummodo Leonardum videlicet, & Boccaccium probat: Villanum vero tanquam ieunum, atque exilem notat. At longe aliter sensit in Vita Dantis MS. Marius Philelphus. Siquidem Ioannis Boccaccii, & Leonardi laborem improbat, utque Philelphi censura eruditior innotescat, eiusdem verba ex MS. subnectam. Iohannes enim Boccaccius (scribit in proemio Philelphus) Florentinus vir sua tempestate doctissimus, & Leonardus Arretinus vir nostris diebus unice doctus, ac eloquens inane hac in re mea quidem sententia laborem assumpserunt, qui vulgo servire malentes, quam doctis hominibus vulgari Dantis vitam stylo perscripserunt. Quorum uterque, ut arbitror, diversa ductus est opinione. Boccaccius quoniam valeret plurimum politissima Florentiae lingua: Leonardus -

nardus quia videret Dantis codicem rhythmis esse, non carmine insignitum. Expedite autem neuter executus est, quod inceperat, cum & alter cupidineis ludendis aptior, quam hominum gravium, & excellentium enarrandis moribus ita sit, quae ad Dantem attinebant, complexus, ut amantem aliquem Florium se censeat effinxisse. Alter vero Latinae Historiae, quam maternae aptior tenui admodum stylo, & ieiuna, sit rem ipsam meditatus oratione. Ego vero & commodius potui hoc efficere &c.

In vita vero post descriptionem belli, quod Florentini cum Arretinis apud Campaldinum gessere, & cuius magna pars fuit Dantes, haec animadvertit: Hanc huius Viri tam inclyti laudem voluissim esse Boccaccium, abunde profecutum, aperuisseque, quid gesserit, & rei ordinem enarrasse, non eam expressisse levitatem, amoremque annorum novem, quem ego in Dante fuisse nunquam existimarim, sed fictam censuerim esse rem omnem. At amasse illum eo facilius potuit persuaderi Boccaccio, quod erat ipse Cupidinis servus, ultroque suapte natura ducebatur, ut crederet, Veneris filium, quem dominum delegisset, imperasse quamplurimis &c. *Et paulo infra de eodem Boccaccio: Sed ut si quis ebrius ea senserit, quae dicta sunt mystice: bibite,*
& ine-

& inebriamini, & cadetis, & vometis, secundum vini suavitatem interpretabitur; ita Boccaccius amantium Princeps Beatricis amorem, virtutis inquam, ac Beatitudinis iucunditatem secundum carnis voluptatem iudicavit. Recte igitur illud: tractant fabrilia fabri, & illud rursus: qui de terra est, de terra loquitur. Amabat ergo virtutes Dantes &c. *Paucis deinde interiectis sequitur de Boccaccio Philelphus:* Id autem aequa mente ferre non possum, quod Boccaccius ipse sibi malens, quam veritati obtemperare uxores dicat vehementer obesse studiis, quippe quae animos iuvenum a litteris abhorrere cogant. Haec si velimus ratione potius, quam nonnullorum pravitate cognoscere, longe aliter habere intelligemus. Nam &c. *Demum:* Causa vero, cur coactus sit paulo post eam dignitatem relinquere Dantes patriam, ea est, quam Boccaccius sicco praeteriit pede, quam nesciret: Leonardus autem Arretinus diligenter expresserit, qui eius tempestatis historiam scripsit &c. *Habes iam, quid de vita Dantis a Leonardo Arretino, sed praesertim ab Ioanne Boccaccio scripta senserit Io. Marius Philelphus. Nunc ad illos, quos Petrarchae vitam scripsisse Manettus narrat, progrediamur.*

Duo sunt, quos memorat Manettus Petrarchae vitam litteris mandasse: Philippus

✱ † †

sci-

scilicet Villanus, & Leonardus Arretinus, Villanoque exilitatem, ac brevitatem, ut nuper diximus, obiicit. Prima delitescit adhuc in Bibliothecis: altera vero plus vice simplici edita est. Nescio tamen quonam casu factum sit, ut eiusdem Poetae vita a Petro Paulo Vergerio seniore, & a Siccone Polentono elucubrata Manetti nostri diligentiam effuzerit. Vitam Petrarchae a Paulo Vergerio scriptam ex Patavina Bibliotheca S. Ioannis in Viridario apud Petrarchae opera eruit Iacob: Philippus Tomasinus in Petrarcha Redivivo pag. 175. seq. editionis secundae, incipitque: Franciscus Petrarcha Florentinus origine ex antiqua Familia &c. cui idem Tomasinus pag. 185. seq. memoratae editionis alteram subiecit a Siccone Polentono scriptam. Polentoni huiusce labor huiusmodi titulum apud Tomasinum praese fert: Francisci Petrarchae Poetae Clarissimi vita feliciter incipit. Auctoris incerti anno 1463. ex MS. V. C. Iacobi Gaffarelli. Quo quidem in loco duo animadvertenda sunt. Et primo hunc incertum auctorem esse Sicconem Polentonum innuit ipsemet Tomasinus pag. 7. eiusdem operis, idemque apertius indicat Cap. VIII. pag. 35., ubi alium codicem huiusce vitae a Polentono scriptae commemorat his verbis: Quem (scilicet Paulum Vergerium) deinde secutus non infeliciori conatu Xicho Polentonus Verge-

rii aequalis. *Paucisque interiectis*: Hunc apud Dominum Gaffarellum videre licuit ad calcem Poematum Etruscorum, quae in membranis scripta anno 1463, cui plane similis in Museo Viri spectabilis Ioannis Reinſt Amſtelodamensis ipſius humanitate ad me tranſmiſſus &c. *Et paulo infra*: Eſſi vero Polentoni nomen non praeſe ferat, auctorem tamen hunc eſſe confirmat ſtylus, & frequens Ciceronis mentio, quem ut Grammaticus mire colebat. &c. *Praeterea fallitur Tomaſinus, quum hanc Petrarchae vitam anno 1463. a Siccone ſcriptam fuiſſe narrat, errorisque cauſa ea fuit, quod in codice membranaceo Poematum Etruscorum Petrarchae, ad cuius calcem eadem vita reperiēbatur, annus 1463. adnotaretur. Sed quis non videat hanc epocham ad annum, quo codex a Librario exſcriptus fuit, non verò ad eum, quo Petrarchae vitam compoſuit Sicco, referendam eſſe? Petrarchae ſiquidem vita antiquior eſt, quum opus Scriptorum Illuſtrium Latinae Linguae ad Polydorum filium, cuius Libro IV eandem vitam inſeruit Sicco, anno 1433. ab eo compoſitum fuiſſe ſGerardus Ioannes Voſſius, & Ludovicus Antonius Muratorius crediderint. Polentonus in vita Boccaccii nondum edita, inſertaque Lib. VIII. ſui operis, & a nobis paulo infra pag XXXIX. producenda Carolum IV. Imperatorem*

* † † ‡

torem

torem commemorans subiungit patrem Sigismundi fuisse, qui nuper ab Eugenio IV. Imperii coronam acceperat. Sigismundus corona donatus fuit ab Eugenio IV. exeunte Maio an. 1433. Quamobrem necesse est, ut paulo post annum 1433. opus suum confecerit Polentonus. Principium vero, finisque huiusce vitae a Polentono nobis traditae inter se differt tam in editione Philippi Tomasini, quam in MSS. Bibliothecae Ambrosianae Mediolanensis, & Riccardianae. Nam Tomasini editio ita incipit: Franciscus Petrarcha Florentinus fuit &c. Codex Ambrosianus: Sed ad propositum revertamur. Adest namque memorandus hoc in ordine Poetarum Franciscus Petrarcha. Conterraneum ipsum, ac prope contemporaneum habuit, quem nominavi, Dantes. Pubescebat enim Petrarcha, nec annos plures septem, ac decem agebat, cum mortem Dantes obiret. Vitam in exilio etiam iste duxit. Exul namque hic natus, ille mortuus est. Florentiae vero civis uterque. Huius pater nomine Petrus Petracon, mater Laeta appellati sunt, familia veteri ambo, & parentibus honestis nati &c. Codex vero Riccardianus: Hoc enim genere canendi lingua patria, ut ceteros praetermittam, Franciscus Petrarcha doctus Vir, & ante alios memoriae suae togatos homines excellentis famae, ac Poeta non
igno-

ignobilis delectatus est &c. *Disparem quoque finem tam codices, quam editio habent. Editionis enim finis huiusmodi est: Atque illud constat, quod etsi non adaequandus Ciceroni, nec Virgilio videatur; id tamen est suo ingenio, ac diligentia assecutus, quod istis in studiis & sui, & superioris temporis omnes ad multos annos quovis dicendi in genere superavit &c. MS. Ambrosianus Mediolanensis: Atque illud constat, quod etsi non adaequandus Ciceroni, nec Virgilio videatur; id tamen est suo ingenio, ac diligentia assecutus, quod istis in studiis & sui, & superioris temporis omnes ad multos annos quovis dicendi in genere superavit. Haec sunt, mi Polydore fili, quae habui nostrum ad institutum, ut dicerem de Petrarcha. Codex autem Riccardianus: Senio, & apoplezia confectus ibi defunctus vita est, ac sepultus. Quamobrem magis, magisque constat, Sicconem Polentonum opus suum plus vice simplici digessisse, ideoque diversa inter se exemplaria, sed eadem fere, si res spectes, continentia in vulgus emisisse. Sed antequam Sicconem omittamus, reiicienda sunt, quae de vita Petrarchae a Polentono scripta comminiscitur Iulius Niger. Nam in Historia Script. Florentinorum pag. 213. edisserens de iis, qui Petrarchae vitam scripserunt, inter alios nominat Kiccum Piccolomineum, paulo post Sic-*

✱ † † 3

conem

mis, ac multis plena. Decades praeterea tres Titi Livii patrium in sermonem vertit. Patria vero sibi, quae florum Tusciae flos est, Florentia fuit. Sed plurimum Neapoli Regia in Aula obversatus est. *Huc usque Boccaccii vita a Siccone Polentono scripta.*

Philippus Villanus unus, idemque cum Historico celeberrimo eiusdem nominis, cuius Latinum Opus de Florentinis Illustribus Viris pag. 3., & 5. huius proemii memorat Iannotius Manettus, nonnulla nobis supeditat animadversione digna, & ad eundem de Florentinis Illustribus Viris libellum spectantia, quae nullo modo praeterenda sunt. Et primum multi adhuc exstant codices, qui Philippi Villani opus continent, nempe Chartaceus Bibliothecae Riccardianae Q. IIII. fol. Num. XVIII., & Magliabechianae Class. VIII. fol. 45. His, aliisque Villani Codicibus, qui in hisce Bibliothecis delitescunt, antiquior est Mediceo-Laurentianus in 4. pariter chartaceus, adservatusque Plut. LXI. Num. 41., qui quidem omnes Illustrium Florentinorum vitas a Philippo Villano scriptas Italice nobis exhibent. Verum a Manetto nostro discimus, Philippum Villanum non Italicas, sed Latinas easdem vitas effecisse. Scribit enim in proemio pag. 3. Quamquam etiam Philippus Villanus in-

ter

ter hos duos eruditissimos Viros temporibus interiectus nonnulla de Florentinis illustribus Viris Latinis litteris in opusculum quoddam redegerit. *Et pag. 5: Ad Villanum autem, qui non ut illi singularissimi Viri vulgares nostrorum Poetarum Vitas, sed Latinas effecit, aliter respondendum esse censemus. Legimus enim eum librum, qui de Florentinis Illustribus Viris inscribitur &c. ex quibus verbis Latini etiam opusculi titulum accipis Praeterea exstat in eadem Bibliotheca Mediceo-Laurentiana Plut. XLI. N. 20. Codex Chartaceus in 4. Italicus, cui titulus: Notitia di Antonio Manetti a Giovanni di Nichold Cavalcanti di Guido di Messer Cavalcante suo consorto ec. Colligit in hoc opusculo Antonius Manettus Guidonis Cavalcantis versus, atque Aegidii Romani, Dinique del Garbo Physici praestantissimi Commentaria in Cantilenam illam Italicam Donna mi priegha &c. Italice traducta, quibus adiicit doctissimorum Virorum de Guidone Cavalcante testimonia. Inter hos post Dominicum Arretinum in suo Fonte Rerum Memorabilium recensetur Philippus noster, cuius opus de Florentinis Illustribus Viris his verbis laudat Antonius Manettus. Trovai anchora el libretto di Filippo Villani intitolato de Viris Illustribus di Firenze &c., ita ut constet Villani exemplar, quo
usus*

usus est Antonius, Latinis litteris scriptum fuisse. Quamobrem decipitur Cl. Ludovicus Muratorius, quum in vita Petrarchae, quam eiusdem rythmis Venetiis anno 1741. in 4. impressis praemisit, enumerat Philippum Villanum inter illos, qui Petrarchae vitam Italicis litteris tradiderunt. Latinas etenim eiusdem Poetae, aliorumque illustrium Florentinorum vitas composuit Villanus, quae postea saeculo XV. ab anonymo Italice traductae sunt. Et quidem MS. Mediceo-Laurentianus, qui hoc Villani opusculum italice versum continet, saeculo decimo-quinto exaratus est. Accedit ad haec, quod Antonius Manettus in libello MS., cuius titulum nuper produximus, Guidonis Cavalcantis vitam non Latine, sed Italice producit. Ait enim pag. 91. seq: Trovai anchora el libretto di Filippo Villani intitolato *de Viris Illustribus* di Firenze, e fra molte altre vite pone la vita di chostui, e dice chosì. Ghuido figliuolo di Messere Cavalcante &c. Nullus dubito, quin Antonius Manettus Guidonis Cavalcantis vitam a Villano Latine scriptam Italice ipse transfulerit, quum praesertim aliorum de Guidone testimonia in suo libello Notitia vulgo inscripto in Italicam linguam verterit. At quid, si idem ipse Antonius integrum Philippi opusculum Italice transfulerit? Si Codex Laurentianus nobis exhibuisset

set vitam Cavalcantis, uterque apographus inter se collatus hanc coniecturam vel probaret, vel plane reiiceret. Exstat quidem Cavalcantis vita in Codd. Villani Riccardiano, Magliabechiano, aliisque. Sed praeterquamquod ii recentioris aetatis sint, ex Antonii Manetti codice in eosdem inveltam puto. Unum tamen fragmentum ex vita Dini del Garbo ab Antonio Manetto italice productum legitur etiam in Cod. Villani Mediceo-Laurentiano, ubi integra eiusdem Dini vita reperitur. Antonii verba sunt haec pag. 193. E parlando di Maestro Dino del Garbo dice in tralla vita sua queste parole. Questi comentò la vulgare canzone di Ghuido Cavalcanti Fiorentino, la quale de' movimenti, cagione, natura, e costumi d' amore, che alla libidine serve, con ragioni fisiche, e morali succintamente, e mirabilmente dimostrò &c. *Quae quidem ita effert codex Mediceo-Laurentianus*: Questi anche comentò la vulgare canzona di Guido Cavalcanti Fiorentino, la quale de' movimenti, cagione, et costumi, natura d' amore, che serve alla cupidine, con ragioni Filosofiche, & morali si cautamente, & mirabilmente dimostra ec. *At ex tam parvo fragmento nihil certi erui potest. Fredericus Ubaldinus, qui anno 1640. Documenta Amoris a Francisco Barberino com-*
posi-

posita Romae in lucem edidit, inter clarorum hominum de Francisco testimonia affert eius vitam a Villano Latine scriptam, & ex Latino eiusdem codice excerptam, cui adiungit Italicam ex MS. Mediceo - Laurentiano erutam. Ubaldinus Solitarii cognomen tribuit Philippo Villano, qui tamen idem est, ac historicus, ut supra diximus. Deinde perperam tradit Italicam ab anonymo compositam, & a Villano fuisse traductam, quum potius eiusdem auctor sit Villanus, anonymus vero ille, qui eam Italice transtulit.

Alterum nodum dignum vindice, & ad Villani vitas pariter spectantem nobis offert idem MS. Mediceo - Laurentianus, in quo eadem vitae continentur. Namque his verbis exorditur vitam Colucii Salutati, quam nos Tom. 1. Epistolarum eiusdem Colucii pag. LXIX. seq. in lucem eruimus. Io ho già secondo la facultà mia satisfatto a cinque Poeti mia concivi illustrissimi ec. quasi vero quinque Poetarum vitas praemiserit Villanus. At haec tres quidem tantum sunt, nempe Claudiani, Zenobii Stratae, Iohannisque Boccacii. Quid igitur consilii capiendum? Num reponenda lectio MSS. Riccardiani, Magliabechiani, aliorumque recentiorum, qui pro quinque tres habent? Sed haec indocti scriptoris nupera emendatio est, qui id temere fecit, ut Villani verba cum vitarum, quae
prae-

praecefferant, numero convenirent. *Lectio-*
nem MS. Laurentiani probat Iannorius Ma-
nettus, qui in hoc proemio tam Dantis, quam
Petrarchae vitam a Villano scriptam fuisse
passim innuit, quas si tribus illis Claudiant,
Zenobii Stratae, Iohannisque Boccaccii, quae
in eodem codice leguntur, adiungas, vitae
Colucii alias quinque a Villano praemissas agno-
sces, atque adeo vitarum numerus cum Villani
verbis conveniet. Quamobrem desunt in Codice
Mediceo - Laurentiano, aliisque vitae Dan-
tis, ac Petrarchae a Philippo Villano com-
positae, quarum postrema de Vita, & moribus
Petrarchae inscripta adservabatur MS. cum
aliis saeculo XVII. in Bibliotheca Eminentissimi
Cardinalis a Balneo, ut Iacobo Philippo Toma-
sino indicavit vir Cl. Gabriel Naudaeus, cui
Princeps ille Eminentissimus librorum suorum sa-
pellectilem commiserat. Ex quo Naudaei Ubaldini
que nuper producti testimonio cognoscimus Lati-
num Villani MS. saeculo XVII. superfuisse, ab eo-
demque Villano vitam quoque Petrarchae Lati-
nis litteris fuisse traditam. Codex Villani Me-
diceo - Laurentianus pro vita Dantis, & Pe-
trarchae a Villano scripta continet vitam Dan-
tis a Boccaccio, & a Leonardo Arretino com-
positam, alteramque Petrarchae ab eodem
Leonardo elucubratam, quae quum prolixio-
res sint, idcirco in illarum a Villano scri-
ptarum locum inventas fuisse suspicor.

Ter-

Tertius quoque nodus in MS. Villani Mediceo - Laurentiano occurrit. Nam inter vitam Guidonis Bonatti, & Lucerii veteris habet vitam Pauli Geometrae, Francisci Caeci, aliorumque Florentinorum Musicorum, Iotti, aliorumque Pictorum Florentinorum, qui in Codd. Riccardiano, Magliabechiano, aliisque prorsus desiderantur. Sed eorum vitas a Villano compositas fuisse nos edocet Iannotius Manettus in proemio huiusce libelli, ubi pag. 5. de Villani opusculo: Legimus enim, inquit, cum librum, qui de Florentinis Illustribus viris inscribitur, in quo omnes omnium nostrorum vitas quicumque vel armis, vel scientia, vel arte, vel facultate quadam excelluerunt, in unum congeffit. Unde & nonnullorum Principum, & Medicorum, & Theologorum, & Iurisconsultorum, & Poetarum denique, & Pictorum laudes admiscuit &c. Lacunam, quae in MSS. Riccardiano, Magliabechiano, aliisque reperitur, profectam puto ex codice, unde apographi illi recentiores profluxerunt, cui pagina omnino deerat. Plura de hoc Manuscripto Villani opere expectamus ab eruditissimo Comite Ioanne Maria Mazzuchellio Brixienfi, qui hunc libellum animadversionibus suis illustratum in lucem editurus est.

Tandem animadvertas velim in hac editione sedulo expressam esse scripturam nitidissimam

mi

mi Codicis membranacei Mediceo-Laurentiani, ex quo hae trium Illustrium Poetarum Florentinorum vitae exscriptae sunt. In vita Dantis sub initium lineae 27. pag. 25. perperam excusum est Ion pro Pylon, quam quidem urbem Nestoris Patriam inter eas recensebant, quae de Patria Homeri inter se contenderent.

1. The first step in the process of the investigation is the identification of the problem. This is done by the investigator who is responsible for the study. The investigator must first identify the problem that is being studied. This is done by the investigator who is responsible for the study. The investigator must first identify the problem that is being studied.

IANNOTII MANETTI

P R A E F A T I O

IN VITA, ET MORIBVS TRIVM ILLVSTRIVM
POETARVM FLORENTINORVM.

Non alienum fore putavimus, si post laboriosum, ac prolixum Longae-
vorum opus, quod nuper in sex li-
bris conscripsimus, singulas trium
illustrum nostrorum Poetarum vitas re-
creandi animi gratia Latinis litteris manda-
remus. Nam quum in memorato Longaevo-
rum nostrorum volumine cuncta prope ma-
iora omnium Virorum facta, qui vel san-
ctitate morum, vel excellentia doctrinae,

A

vel

vel rerum gestarum gloria penes unamquamque gentem diutius floruerunt, ab origine Orbis supra quinque annorum millia breviter repetita simul collegerimus, atque ex his omnibus velut unum florum undique decerptorum corpusculum effecerimus, quis sanae mentis descriptionem rerum vel domesticarum, vel civilium nostrorum Poetarum nobis alienam, seu non potius propriam, & peculiarem fore censebit, qui tot, & tantas non modo nostrorum, & Latinorum, sed etiam Graecorum, & externorum vitas partim penuria Scriptorum, partim negligentia temporum apud nos obscuratas, & paene deletas, partim etiam per multiplices, & varios codices passim hinc inde dispersas nuper e tenebris in lucem revocavimus, atque nimirum prostratas humi, iacentesque in terra in unum ereximus, atque extulimus? Nisi si quis forte dixerit haec ipsa, quae nos in praesentiarum scribere instituimus, a pluribus doctissimis simul, atque eloquentissimis Viris iampridem fuisse descripta. Quod equidem non nego: sed primum Dantis vitam ab Ioanne Boccaccio Viro eruditissimo materno sermone editam, & a Leonardo postea Arretino omnium nostri temporis eloquentissimo eiusdem Poetae simul, atque Petrarchae gesta Florentino idiomate elegantius conscripta fu-

if-

isse fateor. Quamquam etiam Philippus Vil-
 lanus inter hos duos eruditissimos Viros tem-
 poribus interiectus nonnulla de Florentinis
 illustribus Viris Latinis litteris in opuscu-
 lum quoddam redegerit. Quocirca hunc scri-
 bendi laborem frustra assumpsisse videbor,
 quandoquidem de eisdem a pluribus non
 indignis Auctoribus scriptum esse constat,
 nisi paucis causas prius assignavero, quae
 me ad scribendum compulerunt. Dantem,
 Petrarcham, & Boccaccium tres illos per-
 egregios Poetas nostros, quorum vitas in
 hoc codice nuper adumbravimus, usque ad-
 eo in vulgus consensu omnium claruisse con-
 stat, ut nulli alii hac vulgari opinione pae-
 ne illustres Poetae a conditione Orbis fuisse
 videantur, quod ideo contigisse arbitror,
 quoniam illi cum carmine, tum solu-
 ta oratione in hoc materno scribendi gene-
 re ceteris omnibus praestiterunt, quam in
 Latina lingua multis non modo veteribus,
 sed etiam novis nostri temporis Scriptoribus
 inferiores appareant. Itaque quemadmodum
 apud vulgares homines Litterarum ignaros,
 & omnis doctrinae imperitos praecelari Viri
 in maxima & ingenii, & eruditionis admi-
 ratione habentur; ita apud eruditos, & do-
 ctos cuncta passim vulgaria scripta, in
 quibus illi excelluisse perhibentur, flocci-
 pidentes, & pro nihilo habentes passim

xistimantur, & fiunt. Ita evenit, ut plerumque ab ignaris, & indoctis hominibus laudentur, eruditorum vero nullus vel poemata, vel fabulas, aliave eorum scripta, nisi forte vel ridendi, vel iocandi gratia, aliquando in manus sumit, quod longe aliter evenire intelligimus, quam meritis tantorum Virorum laudibus convenire videatur, ac etiam secus sibi accidisse arbitramur, quam vel vivos concupissent, vel nunc mortui cuperent, si quis illis rerum nostrarum sensus esset. Omnes enim eruditi Viri quicumque ullo unquam tempore fuerunt, illustrium, ac laudatorum hominum laudes, frivolis ceterorum commendationibus posthabitis etiam, atque etiam adamaverunt, ut Hector ille Naevianus aiebat, qui non nisi a laudato Viro laudari cupiebat, quod non ab Hectore, cuius fortassis illa sententia non erat, sed a Naevio peregre Poeta dictum accepimus. Quod si homines docti eruditorum Virorum laudes, ceterorum non ita exoptant & cupiunt; profecto Poetas nostros vel parvifacere, si res humanas curant, has omnes imperiti, & inlaudati vulgi commendationes, vel parum excellentibus eorum laudationibus ex his vulgaribus gestorum suorum scriptis satisfactum fuisse existimandum est. Ad haec etiam illud accedit, quod Boccaccius Dantem dum-

taxat expressit ; Leonardus vero & Dantis, & Petrarchae vitas tertio penitus omisso in unum coniunxit. Atque haec pauca ad duos illos eruditissimos Viros dixisse sufficiat. Ad Villanum autem, qui non ut illi singularissimi Viri vulgares nostrorum Poetarum vitas, sed Latinas effecit, aliter respondendum esse censemus. Legimus enim eum librum, qui de Florentinis Illustribus Viris inscribitur, in quo omnes omnium nostrorum vitas, quicumque, vel armis, vel scientia, vel arte, vel facultate quadam excellerunt, in unum congeffit. Vnde & nonnullorum Principum, & Medicorum, & Theologorum, & Iuris-Consultorum, & Poetarum denique, & Pictorum laudes admiscuit, quod quum facere conatur, id profecto effecisse videtur, ut horum nostrorum Poetarum laudationes ieiune, & exiliter quasi mendicans in angustiis nescio quibus compingeret, atque in angulis quibusdam coarctaret, & non ex rerum gestarum ubertate affluenter redundaret, ac paulo latius explicaret. Quapropter ego his singularissimis civibus nostris, atque peregregiis etiam Poetis pro virili mea succurrere aggressus novas eorum vitas Latinis litteris mandavi, idque praecipue ea causa adductus feci, ut maximas eorum laudes, quae in plebecula haecenus latere videbantur, ad eruditos,

6. IANNOTII MANETTI

& doctos Viros tandem aliquando conferrem , qui vulgata cunctorum hominum scripta , qualia pleraque nostrorum Poetarum praecepta & habentur , & sunt , semper contemnere , atque floccifacere consueverunt.

IAN.

IANNOTII MANETTI

VITA DANTIS

POETAE FLORENTINI.

DAntes Poeta clarissimus ex Vr-
be Roma , ut ipse quodam lo-
co innuere videtur , originem
traxit : principium vero ge-
neris ab Elisaeo quodam ex
Frangipanorum , ut quidam ferunt , Fami-
lia inveterata opinione hominum referebat .
Florentiam quippe a Syllanis militibus diu
antea conditam , seu ab Attila Hunnorum ,
seu potius a Totila Gothorum Rege confu-
so propter similitudinem utriusque vocabu-
lo , vel funditus , vel certe aliqua ex par-
te deletam utcumque fuisse constat , quam
quidem Carolus inclytus Francorum Rex
trecentos , si ab Attila eversam , si vero a To-
tila

tila ducentos post everfionem circiter annos egregie admodum recondiderat , cui profecto ob rerum a fe gestarum magnitudinem Magni cognomen erat. Per haec igitur ipfa reconditionis tempora Elifaeus quidam Romanus adolescens Florentiam veniffe perhibetur. Hic enim Romanus adolescens five multiplices , ac propemodum infinitas clades Romanis primum a Gothis , deinde a Vandalis , postremo rursus faepius a Gothis inflictas fugiens , five a Carolo illo Romanorum Augusto veterem eorum ritum imitato ad inhabitandum noviter urbem una cum multis aliis Romanis Colonis transmissus accefferit , incertum est. Certe tamen per ea , quae scripta sunt , Florentiam applicuiffe creditur. Romani namque ab illis barbaris gentibus , quas paulo ante commemoravi , varias , & quasi infinitas omnium prope generum clades iam diutius pertulerant. Ad inhabitandum quoque noviter urbes novos colonos iam pridem mittere consueverant , quibus praedia colenda , atque inhabitanda sedes tradebantur. Unde has civium deductiones , consignationesque agrorum , Colonias appellabant. Huius igitur accessionis five hanc , five illam causam , utramvis accipiendam equidem cenfeo. Quamquam enim una verisimilior altera esse videatur , utra tamen scorsum esse po-

potuit. Quum per longa deinde tempora huius Elifaci genus multum admodum propagaretur, in magnam demum sobolem evasit. Proinde factum est, ut vetusto Patritiae Familiae suae nomine abdicato ab Elifaeo primo eorum Florentiae habitatore Elifaci omnes vocarentur. In hac itaque clarissima Elifaeorum Familia multo post tempore per ordinem successionis quemdam natum esse ferunt magni ingenii, ac potentiae virum nomine Caccaguidam, qui ob sua quaedam praeclara in re militari gesta sub Corrado Imperatore militans egregia militiae insignia non immerito reportavit. Hic igitur nobilis Caccaguida, Moronto, & Elifaeo duobus fratribus suis omis- sis ceu ad nostrum propositum minime pertinentibus, virginem quandam forma, viribusque praestantem e clara quadam Aldigheriorum Ferrariensium Familia in matrimonium accepit, ex qua quum plures filios suscepisset, unum ex multis, ut uxori morem gereret, nomine Familiae uxoris suae Aldigherum cognominavit, quamquam D littera, ut in plerisque fit euphoniae causa, e medio sublata pro Aldighero Aligherum appellaret. Huius profecto tanta, ac tam clara virtutum opera extiterunt, ut eius posterum, quemadmodum olim maiores sui pristino Familiae nomine prorsus extincto
pro

pro Frangipanis Elifaei cognominati sunt, ita nunc pro Elifaeis Aligheri eo undique nominarentur. Ex hoc igitur primo, praclaroque Alighero inter multos ab ipso per longa tempora oriundos demum Federico Secundo imperante alter Aligherus extitit, qui Dantis eius, de quo haec scribi. nus, parens fuit. In tanta itaque, & tam clara Familia natum illum ferunt millesimo, ac ducentesimo supra sexagesimum quintum Christianae salutis anno vacante ob mortem iam memorati Federici Romano imperio, Sedente autem Clemente Quarto in Summo Pontificatu. At vero praegnantimatri paulo ante quam pareret, mirabile quoddam in somnis phantasma apparuisse perhibent. Namque in viridi prato iuxta limpidum fontem sibi consistere videbatur, ibique sub procera admodum lauru apparebat filium parere, qui cum baccis lauri cadentibus, tum quoque limpidi fontis aquis egregie nutritus pastor tandem evadebat, ac dum de frondibus lauri iam pastor effectus carpere conaretur, primum cadere, deinde in pavorem postea conversus surgere videbatur. Haec, & huiusmodi egregia praegnantium mulierum somnia in praecipuis praesertim liberorum partibus vera esse vel facile crediderim. Nam & de Dionysio Siciliae Tyranno, & de Marone nostro Poetarum omnium

mnium praestantissimo, & de nonnullis denique aliis praestantioribus Viris praegnantes eorum matres per quietem egregia quaedam vidisse ab optimis auctoribus scriptum esse constat. Quippe praegnans Dionysii mater sanxiscum parere visa est. Consulti arioli ceterorum omnium potentissimum, clarissimumque futurum responderunt. Virgilii itidem mater puerperio propinqua laureum ramum edere videbatur, quem quidem coactum in mirabilem maturae arboris speciem paulo post excrevisse, ac variis pomis, floribusque refertum esse cernebat. Postridie vero Maronem enixa est. Quum haec igitur, aliaque huiusmodi ab optimis auctoribus scripta esse videantur, non sane intelligo, cur de Poeta nostro tam eximio, tamque celebrato huiusmodi somnia in eodem prope visionum genere nedum vera existisse credere, sed pro comperto habere, ac vera fuisse oracula per ea, quæ postea subsequuta sunt, existimare certissime debeamus, praesertim quum a gravi quodam Auctore, & imprimis omnia Poetae gesta observante scriptum esse manifestissime appareat. Infantem itaque per hunc modum egregie admodum natum, ac lacta satis patrimonii fortuna receptum, quasi de industria factum esset, recto nomine, faustisque ominibus Dantem ceu futura praesagientes appellarunt,

runt, quem optima, ac propemodum divinae indolis fuisse tradunt. Nam ut primum per aetatem discere potuit, mox prima litterarum elementa, quamquam cuiusdam formosissimae puellae (mirabile dictu) ardentissimis amoribus teneretur, mirum tamen in modum ob quandam ingenii sui excellentiam celeriter arripuit, in quos quidem amores, quoniam mirabile quiddam visum est, quemadmodum tam parvulus, tamque repente inciderit, non alienum fore putavi singula vitae suae gesta per ordinem prosecutus huic loco opportune inserere, praesertim quum ipse quodam librorum suorum loco praecipuam quandam eius rei mentionem fecerit. Erat per ea tempora inveterata civium consuetudo quotannis Kalendis Maii per vicinos, ac vicinias mulieres, atque viros una congregatos domi cuiusdam ex finitimis splendidissime epulari, festumque diem pro more choreis, cantibus, symphoniis, variis denique omnifariam instrumentorum sonis speciosissime celebrare. Quocirca nobilis quidam civis e clara Portinariorum Familia nomine Fulcus hunc veterem celebrandi ritum egregie secutus forte mulierum, virorumque catervas eadie domi suae congregaverat. Inter ceteros vero Aligherus, quem Dantis nostri parentem diximus, velut hospiti finitimus aderat, ac secum parvulus filius nono fere aetatis suae

anno

anno forte accesserat. Solemni denique convivio celebrato, mensisque remotis Dantes seorsum, ut pueri solent, cum aequalibus ludebat; cetera vero turba maior natu choreis, cantibus, sonis dedita erat. In magno alludentium puerorum cetu forte parvula, quaedam hospitis filia consistebat. Bicem appellabant, quamquam ipse pro Bice semper Beatricem significantius soleat appellare. Haec quidem ita generosa, ita venusta, ita denique morigera erat, ut ea octavo circiter aetatis suae anno, quemadmodum ipse quodam loco scriptorum suorum manifeste testatur, moribus egregie praeter ceteras aequales uti videretur. Haec itaque, & huiusmodi praecipua in generosa puella divinae indolis puer vehementer admiratus eius amoribus, incredibile dictu, illico captus est, & ita quidem captus, ut huiusmodi amores teneris pueri ossibus, ac medullis impressi, inustique vehementius inhaerent. Quin immo usque adeo inhaeserunt, ut non modo dum puella viveret, nunquam dimitteret, sed quod certe mirabilius est, post acerbum eius obitum, quae vigesimo quarto aetatis anno e vita decessit, ad extremum usque vitae suae diem semper retinuerit. Tantus tamen, & tam vehemens amorum ardor ita invicem honestus fuit, ut ne minimus quidem aspectus inter se turpis ullo unquam tempore

re apparterit. Quum igitur egregius prae ceteris puer tanto mentis ardore vehementius angeretur, litterarum tamen ludo deditus mirum in modum, ut supra diximus, prima earum elementa percepit. In extrema deinde pueritia mortuo iam patre artibus libero dignis, quas liberales vocant, propinquorum consilio, & imprimis Brunetti viri per ea tempora eruditissimi operam dedit, in quibus profecto incredibile dictu est, quantum in singulis brevi tempore profecerit. Dialecticae namque, ac Rhetoricae magnam omnium Mathematicorum cognitionem mirabiliter adiunxit. Poeticam insuper adolescens effectus prae ceteris omnibus adamavit, atque tantum eius peritiam celeriter auxit, ut omnia nostrorum Poetarum quam primum sibi familiarissima essent, de qua plura fortasse suo loco opportunius dicemus. Atque haec omnia artium studia teneris adhuc annis Florentiae prosecutus est, quibus quidem studiis, quamquam vehementer deditus esset, se tamen a ceteris officiis libero dignis minime abstinebat. Nam & cum coaequalibus conversabatur, & omnia suae aetatis munera obibat, ita ut in memorabili illo praelio, quod Florentini adversus Arretinos in quodam campestri eorum agro (Campaldinum incolae vocant) prospere gesserunt, pugnare in prima
acie

acie pro patria minime detrectarit, quemadmodum ipse in epistola quadam diligenter describit eius praelii formam accurate demonstrans. In hac atroci dimicatione magna vitae suae discrimina adivit. Nam anceps praelium aliquandiu, & dubia victoria fuit. Arretini quippe equites primo impetu in equestres Florentinorum acies furentes eos adeo superarunt, ut ad pedites suos confugere cogerentur. Hic pedestris Florentinorum acies non modo rem Florentinam restituit, sed Arretinos etiam in fuga nostros passim omissa suorum pedestri acie persequentes facile devicit, quo facto e vestigio ad pedites eorum contendentes itidem nullo negotio superarunt. Ita per hunc modum nostri tanquam ovantes cum magna profligatorum hostium victoria domum reverterunt. Interea puella, quam unice adamabat, e medio, ut supra diximus, acerba morte rapitur, quod ipse jam florenti aetate, supra quam dici potest, permolestè tulit. Nam & lachrymis, & lamentationibus, & eiulatibus affluvis diutius indulgit, quam tanto futuro Viro convenire videretur, adeoque vehementia doloris per ea ipsa mortis suae tempora agitatus fuisse dicitur, ut parum comederet, minus etiam dormiret. Proinde gracilis effectus valitudinarius erat, qua in re multiplices amicorum, propinquorum, agnatorum

cohortationes nullatenus proderant, quin in dies vehementius affligeretur. Quum per multos igitur menses acrius in dies angere-
tur, non multo post tempore amicis, & propin-
quis cohortantibus, ut tantum dolorem leniri pateretur, aures paulo liberius tandem aliquando praeberere cepit. Atqui propinqui, & agnati de eius salute, ut par erat, solliciti tempus accipiendae uxoris opportunum venisse rati, quod tantorum dolorum unicum remedium fore censebant, summis precibus rogant, uxorem accipiat, quibus quidem, quum diutius repugnasset, assiduis demum eorum precibus oppugnatus non multo post adamatae puellae obitum vigesimo sexto aetatis suae circiter anno uxorem accepit, nec tamen id, cuius gratia uxorem acceperat, affecutus est, in quo nimirum omnipotens fortuna sibi adversata videtur. Nam uxorem habuit e clarissima Donatorum Familia nomine Gemmam morosam admodum, ut de Xantippe Socratis Philosophi coniuge scriptum esse legimus. Proinde magnae amorum sollicitudini altera ingens morosae uxoris cura accesserat, tantumque abfuit, ut aegritudinis solatia exinde provenirent, ut maximis quoque angoribus ob rem uxoriam iugiter angeretur. Perversos quippe uxoris mores domi tolerare nitebatur, ne foris temerarias mulierum petulantias subi-

re

re cogeretur. Diutius itaque stultam uxoris pervicaciam per hunc modum pertulisse dicitur. Sed quum ulterius intolerandam eius impudentiam tandem ferre non posset, susceptis exinde pluribus liberis ab ea ita, demum discessit, ut quasi divortio inter se facto amplius posthac vix sustinuerit. Accepta igitur, quemadmodum diximus, uxore, susceptisque iam liberis nova rei familiaris cura, sicuti est natura mortalium, hominem invitavit, ut ad Remp. se conferret, cui quidem trigesimo ferme aetatis anno vehementer deditus ita se gessit, ut paulo post magnus civis ob singulares virtutes suas consensu omnium haud immerito haberetur. Non multo deinde post plura, ac maxima civitatis munera, egregiosque Magistratus magno cum honore obivit. Nam ut ad gubernacula Reip. se contulit, ad summum civitatis Magistratum, qui Prioratus vulgo nuncupatur, ob admirabiles virtutes suas non immerito assumtus, atque delectus est. Eo quippe tempore Magistratus veteri Romanorum more per electionem suffragiis, non per sortem ut nunc, creabantur. Ad hunc vero magnum dignitatis gradum trecentesimo supra millesimum Christianae Salutis anno delectum fuisse constat. Si itaque ducentesimo sexagesimo quinto supra millesimum humanae Salutis anno natus est,

B

mil-

millesimo deinde post trecentesimo in Prioratu confedit, manifestum est ipsum trigésimo quinto aetatis suae anno ad eam dignitatem assumptum accessisse. Quum igitur hoc suo Magistratu magnum quoddam civitatis dedecus nullatenus tolerare posset, factum est, ut egregii quidam cives, ac sane nobiles eo ipso in primis cooperante urbe, exigerentur, atque ut res ipsa clarius appareat, huius relegationis causas paulo altius ab origine repetemus. Longe ante haec ipsa relegationis tempora Florentiae coeptae erant in civitate factiones duae, quarum una Guelforum, altera vero Gibellinorum vulgato nomine appellabatur, quibus varie inter se invicem conflictatis Guelfarum partium homines adversariis partim relegatis, partim vero, qui remanserant, in calamitatibus constitutis multum admodum praevalebant. Verum enim vero per haec ipsa tempora, quibus Guelfi adeo praevalebant, alia quaedam factio praeter duas paulo ante commemoratas e Pistorio originem ducens hac ipsa Prioratus tempestate per hunc modum Florentiam applicuit. Genus quoddam erat Pistorii prae ceteris egregium, ac sane nobile. Vulgo Cancellarios ab auctore generis nuncupabant. Huius Familiae homines natis primum inter se discordiis in diversum abire coeperunt. Paulo deinde post quum
gra-

graves inimicitiae invicem exercerentur, ad civilis tandem sanguinis effusionem utrinque devenire, ex quo universa Pistoriensium civitas bifariam divisa fuit. Vulgo, ut fit, hos Albos, illos Nigros novis nominibus appellabant. Ceterum Florentini id conspicati, ac permolestè ferentes tam pulchram, sibi quæ tam finitimam civitatem in ultimum sui discrimen ob civiles dumtaxat discordias procul dubio deventuram, suscepta eius cura principes factionum urbe amoverunt, amotosque Florentiam deduxerunt. Haec quidem Pistoriensium deductio primum Florentiam inficere coepit. Paulo deinde post velut quaedam tabes universam paene civitatem corripuit. Alii namque Albis, alii vero Nigris favebant. Quid verbis opus est? Ex una tandem Guelforum factione duæ Florentiæ propalam consurgunt, quas inclytus Poeta noster optimus sane civis propterea sedare admodum cupiebat, quod ad perniciem civitatis, si paulo diutius obduruissent, vel maxime machinari verebatur. Id quum frustra sæpe tentasset, statuit de cetero a Reip. muneribus abstinere, ac secum privatim in otio vivere, quod postea non fecit victus partim gloriæ cupiditate, cuius suapte natura avidus erat, partim vero aura populari: insuper & precibus amicorum fatigatus. Dissuadentes enim a

Reip. gubernaculis cessaret, aperte ostendebant ipsum multo facilius publico discordiarum civilium malo posse resistere, si publice, quam si privatim viveret. Proinde Rep. retenta ei demum parti adhaesit, quae plus honestatis habitura videbatur. Quocirca Albis adhaerere non dubitavit. Ita per hunc modum perniciosus civilium discordiarum morbus per universam prope civitatem pervagatus est, adeo ut nulla fere domus paulo insignior ab hac labe se continere potuerit. Quapropter veriti Guelfarum partium duces, ut ob hanc tam pertinacem inter suos homines dissensionem Gibellinorum factio rursus vires in civitate resumeret, ad Bonifacium Octavum Summum Pontificem confugerunt pie admodum obsecrantes, ut huic nascituro, vel potius iam quasi nascenti malo auctoritate Apostolica mederetur, quod quum Pontifex frustra tentasset, graviores postea contentiones secutae sunt, iamque adeo invaluerant, ut ad arma saepius iretur, atque ea pars civium, qui Nigri vocabantur, adversarios suos in Reip. gubernatione se ipsis longe potentiores conspicati aequo animo hanc adversariorum excellentiam ferre non poterant. Quin immo graviter ferebant, ut ex adversariorum numero omnes civitatis Magistratus ut plurimum legerentur. De quo quidem saepe-

nu-

numero inter se conquesti demum consultandi gratia ad Trinitatis Aedem convenerunt, ubi multis hinc inde varie, ut in cetu hominum plerumque fieri consuevit, agitata summa tandem consilii fuit, Pontificem adiretur postulatum, ut Principem quemdam Regii generis ad tollendas civiles discordias, statumque civitatis componendum mittere dignaretur. Id consilium, quia privatim de Rep. erat habitum, ubi Priores ex adversae factionis hominibus, qui arma illico sumserant, resciverunt, perindigne tulerunt. Dantes autem, qui in numero Priorum erat, prae ceteris id consilium indigne ferens de aliquo Principe in urbem evocando, propterea quod ingenio, & eloquentia plurimum poterat, Collegis suadet, uti animum capefferent, libertatemque civitatis animose admodum defenderent, atque perniciosi illius consilii auctores, perinde ac si eorum praesentia civitatis libertas quotidie turbaretur, in primis urbe ipsa expellerent, Id ex eo facile persuadet, quod eius voluntatem, nutumque omnes maxime spectabant. Ita per hunc modum eius consilii auctores egregios quosdam homines, atque in primis Cursium Donatum praestantem Equestris Ordinis Virum, & Gerium Spinam, & Giachinoctum Pazium, & Resium Tosam, aliosque nonnullos Nigrarum partium

duces urbe ipsa exegerunt, exilioque multarunt, & ut in turbulentis civium dissensionibus plerumque evenire consuevit, non modo commemorati Nigrarum partium duces, sed Albarum etiam quidam principes exilio damnati sunt. Nam & Gentilis, & Torigianus Circuli Equestris Ordinis Viri, & Guido Cavalcantes, & Baschiera Tosa, & Badinaccius Adimares una cum illis exularunt. Non multo deinde post quum nullus discordiarum modus esset, Dantes ipse ad Bonifacium Pontificem Orator concordiae causa missus est. Ceterum in hac ipsa suae Legationis tempestate Cursius Donatus urbem ingressus iam Florentiam reverterat, qua de re paulo post eius reditum Dantes ipse, qui sui, quemadmodum supra diximus, quasi sola relegandi causa fuerat, varie fortuna volutante vices una cum quibusdam aliis egregiis civibus in exilium truditur ob eam, quam suo Prioratu invidiam contraxerat. Nam quum commemorati exules Albarum Partium Duces Nigris foris dimissis ab exilio revocarentur, hanc civium inaequalitatem Bonifacius Pontifex perindigne tulit. Hac ergo indignatione, motus Carolum quemdam Galliae Principem Florentiam misit, qui cum ob venerationem Summi Pontificis, tum etiam ob reverentiam nominis Gallici benigne in urbe suscep-

susceptus non multo post Nigros ab exilio revocavit, & Albos quoque propter relationem quamdam Petri Ferrantis Satrapis sui urbe ipsa exegit. Is namque tres quosdam Albos summopere ab eo postulasse assererat, cum Carolo ita ageret, ut pars sua superior in civitate remaneret. Id si faceret, ipsos Pratum oppidum pollicitos fuisse in manu sua tradere praeferebat. Huius postulationis litteras petentium sigillis obfirmatas demonstrabat, quae cum aliis quibusdam publicis scriptis etiam nunc temporibus nostris in Palatio Florentiae visuntur. In hac Alborum relegatione quamquam Dantes Orator ad Summum Pontificem civilis concordiae causa legatus esset, ob infamiam tamen Prioratus sui comitia, ut ipse quodam loco dicit, exilio per iniquissimam quamdam, ac perversissimam legem, damnatus est, qua cavebatur, ut Praetor urbanus de erratis quondam in Prioratu perpetratis etsi absolutio praecessisset, cognoscere tamen, & punire teneretur. Hac ergo lege Dantes citatus quum non compareret, exilio, & proscriptione damnatur. Quocirca Plebs ipsa novarum rerum cupida paucis post diebus ad domos nuper relegantum diripiendi causa concurrit. Vnde urbanas eorum aedes paene vacuefecit, praedia vastavit, singula denique ipsorum bona vel

in aerarium redacta, vel certe victoribus condonata. Sed utinam Florentia mater scelestum hoc facinus nunquam perpetrasses, ne in tantam, ac tam singularem ignominiae notam perpetuo incidisses. Hoc equidem Poetae tui exilium tibi, ac nomini tuo tam infame, tamque ignominiosum nequeo pro virili mea etiam nunc aequo animo tolerare. Sine itaque hoc loco me diutius continere non possum, quin vehementer exclamem ut ait ille, parce precor Florentia mater. O stultas hominum mentes! O ingratas civium contentiones! O iniustas mortalium actiones! Quid consequi putabas Florentia parens, si tantum, ac tam singularem Poetam praestantem civem tuum, atque de te optime meritum in exilium egisses? Gloriam, & honorem, si loqui posses, te dicturam arbitrarer. Atqui vide etiam, atque etiam considera: tametsi haec tua praesens consideratio nihil prodesse possit, quominus tuum illud gloriosum nomen per universum paene Terrarum Orbem dedecortum esse videatur. Vide inquam, quam haec tua gloriosa cogitatio inanis, frivola, ac vana exstiterit. Tantum enim abest, ut ex hoc tuo Poetae exilio gloriam consequaris, quod maxima, incredibilique ignominia apud omnes Orbis Terrarum nationes non iniuria notata esse videaris. At fortasse dices: civium partium studia haec, atque huius-

mo-

modi facinora perpetrare consueſſe: quod pace tua dixerim quantum ad hoc exilium ſpectat, verum eſſe non puto. Nam & generoſum civem, & ſummum Poetam, & de patria optime meritum perpetuo exilio mulctatum neque apud domeſticas, neque etiam apud exterarum nationes ullo unquam tempore legiſſe memini. Quin immo domeſticae, exteraeque nationes Poetas ſuos non modo patria non expellebant, quin immo tanto in honore apud omnes ſacrum, ac venerandum Poetae nomen habebatur, ut peregrinos, exteroſque Poetas & viventes ſaepe numero civitate donarent, & mortuos quoque civitatis inſignibus condecorarent. Nam ut inquit Cicero in ea, quam pro Archia Poeta oratione habuit; Homerum Colophonii civem eſſe dicunt ſuum, Chii ſuum vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnaei ſuum eſſe confirmant. Itaque etiam delubrum eius in urbe dedicarunt. Permulti alii praeterea pugnant inter ſe, atque contendunt, quod etiam Graeca cuiusdam Poetae carmina aperte declarant. Nam has ſeptem praeclaras Graeciae civitates Samon ſcilicet, Smyrnas, Chion, Colophona, Ion, Argon, & Athenas de Homeri origine diutius inter ſe contendiſſe teſtantur, in quo quidem hi Graeciae Populi Platone ſuo, pace tanti Philoſophi dixerim, longe melius iudi-

iudicarunt. Hic enim in Politia, quam finxit, Poetas & vivos, & domesticos censet urbe pellendos: illi vero & alienos, & mortuos, civitate donandos multo rectius putaverunt. Sed haec Graeci: forsan dicet quispiam. Quid Romani maiores tui postquam omnium doctrinarum genere valuerunt? Nonne Archiam Antiochensem, pro quo exstat pulchra Ciceronis oratio, ob id solum, quod summus Poeta erat, civitate donarunt, permultosque alios egregios Poetas exteros, atque alienigenas, ut arbitror, sua civitate decorarunt? Quod si praestantes Gracciae civitates fere omnes Homerum quamvis alienum, quia tamen Poeta erat, etiam post mortem tantopere repetiverunt, ut de eo habendo certatim inter se contenderent, & Romani maiores tui alienigenas Poetas civitate donarunt; quonam modo tu Florentia parens hunc tuum Poetam tam egregium, tamque praestantem, qui & vetusta origine, & singulari quadam erga te caritate tuus erat, ita repudiare potuisti, ut eum perpetuo exilio mulctares? Sed haec satis praesertim nunc, quum nullam utilitatem possunt asferre, quominus semper ob id tam infame Poetae exilium dedecorata esse videaris. Ea exilii tempestate forsan perutilia fuissent, ne ipse insons magno cum Florentini nominis dedecore in exilium ageretur.

tur. Ceterum quandoque facta infecta fieri non possunt, saltem quod nunc est in te, civis equidem tuus ut facias etiam, atque etiam rogo. Sacra Poetae tui ossa tandem aliquando ab exilio revoca, ubi ipsum multos annos postea viventem ab exilio nunquam pertinaciter nimis revocare voluisti. Quod si feceris, non modo aliqua ex parte infamia levaberis, sed gloriam etiam, & honorem ex hac tua sacrorum cinerum revocatione nimirum consequeris. At si haec te consecuturam forte haudquaquam arbitraris, illud profecto assequeris, ne id tibi unquam de tuo summo Poeta merito obiici possit, quod Romanis Scipio Africanus exilio indignissime mulctatus non immerito obieciisse fertur. Quamquam enim multa egregia pro Romana Rep. facinora edidisset, atque Hannibalem ipsum Romanorum antea victorem gloriosius superasset, postremo Carthaginem Romani Imperii aemulam ditioni Romanorum subactam gloriosissime delevisset, ob magnorum tamen gestorum suorum invidiam perpetuam singularissimarum virtutum comitem iniquissime in exilium actus esset, in haec verba indignabundus ad extremum vitae prorupisse traditur. Ingrata Patria, non habebis ossa mea, & quae sequuntur. Sed redeamus, quandoquidem nostro erga te officio functi esse videmur;

un-

unde digressi sumus. Summus igitur Poeta (o scelus indignum!) quamquam Romae ad Summum Pontificem Florentini Populi nomine civilis concordiae causa Legatus esset, exilio tamen iniquissime damnatur. Proinde illinc abiens Senas contendit Ibi de calamitate sua certior factus quum omnes redeundi in patriam aditus post aliquot annos interclusos animadverteret, ceteris exulibus haerere statuit. Itaque cuncti exules Gargonis congregati sedem Arretii constituerunt. Ibi Ducem belli Alexandrum Romenae Comitem delegerunt, duodecimque Consiliarios gerendis rebus praefecerunt, ex quorum numero Dantes fuit, atque per hunc modum spem suam in patriam revertendi in dies perpetuo pascebant, donec magna complicum manu comparata reditum enixe tentarent. Ingenti etenim multitudine non modo exulum, sed familiarium etiam ex Bononia, & Pistorio congregata urbem incautam subito aggrediuntur. Siquidem unam eius portam animose arripientes urbem intrarunt. Ad extremum tamen superati insalutato, ut dicitur, hospite exinde fugientes recesserunt. Dantes autem ob hos irritos exulum conatus spe redeundi amissa ex Arretio Veronam se contulit, quo in loco ab Alberto Scala Veronensium Principe benigne admodum receptus aliam

re-

revertendi viam tentare statuit. Nam benigne, & humane erga Populum Florentinum se gerens per spontaneam revocationem in patriam remeare quaerebat. Quocirca in hoc proposito perseverans complures epistolas & ad privatos cives, & ad populum conscripsit. Principium epistolae ad populum scriptae huiusmodi est: *Popule mee quid tibi feci?* & quae sequuntur &c. Bononiam postea perrexit. Ibi etsi parum commoraretur, philosophiae tamen operam dedit. Patavium deinde contendit. Inde rursus Veronam repetens variis cogitationibus ob multiplices exilii curas agitabatur. Postea vero quam undique sibi interclusam reversionis suae spem, atque in dies inaniores fieri animadvertit, in gratiam rursus cum libris, ut inquit Cicero, redire statuit, cum quibus primum tot annos ob Reip. gubernationem, ob civiles deinde discordias, ob varias denique exilii curas diuturnum bellum iampridem indixerat. Proinde non Etruria solum, sed universa quoque Italia derelicta in Parisiensem urbem studiorum dumtaxat gratia se contulit, quippe in hoc loco humanarum, & divinarum rerum studia ceteris Orbis Terrarum locis celebratiora consensu omnium ferebantur, ibique ceteris omnibus posthabitis naturalium, ac divinarum rerum studiis assiduam,
& pae-

& paene incredibilem operam navavit, in quibus usque adeo profecit, ut in frequentissimis memoratarum rerum disceptationibus pro more civitatis & magnos quidem Philosophos, & quos etiam Theologos vocant, una voce omnium saepenumero superaret. Dum itaque in huiusmodi humanitatis studiis quæretissime simul, atque securissime viveret, ecce nova quaedam cogitatio, ut est natura nostrarum rerum fragilis, atque caduca, subito irrepsit, quae quidem sua haec pertranquilla, ac divina studia importune admodum perturbavit, atque pervertit. Henricus enim nuper ad Imperium legitime delectus, Imperatorque populorum paene omnium consensu Augustus appellatus e Germania abiit Italiam infesto exercitu petiturus, quem ubi Dantes iam Italiam intrasse, Brixiamque non parvam citerioris Galliae urbem ingentibus equitum, ac peditum copiis obsedisse accepit, tempus opportunum sui reditus venisse ratus statuit rursus Italiam repetere. Quamobrem una cum pluribus & Guelfarum, & Nigrarum partium infestis hostibus Alpibus superatis Henrico quoquomodo suadere nitebatur, ut Brixiae obsidione omissa Florentiam faustis exercitibus suis peteret. Id propterea facile impetrasse visi sunt, quod
Henri-

Henricus ab initio suae electionis Legatos Florentiam miserat, ut eius in Italiam adventum Florentinis nunciarent, postularentque, ut in urbe sua receptaculum sibi praepararent, ac bello, quod tunc adversus Arretinos forte gerebant, se abstinerent. Haec Legatio quamquam benigne admodum publice, ut ab eis efflagitatum fuit, audita esset, quantum tamen ad sua postulata pertinere videbatur, spreta, ac neglecta est. Huius rei hac ipsa tempestate memor Henricus Florentinorum exulum variis persuasionibus cedere constituit. Quocirca Brixiae obsidione penitus omissa Florentiam versus ire contendit. Per Ligures igitur iter faciens, Tyrrhenumque Mare ingressus cum triginta navibus longis Pisas devenit, atque inde Romam versus, ut Imperii coronam assumeret, iter arripuit. Quoniam vero propter multiplices Reip. discordias recta ire non dabatur, Viterbii commoratus est, atque inde postea Romam petens Urbem tandem intravit, ibique, tametsi ab adversariis Imperatorii nominis acerba proelia commissa essent, demum adversariis enixe repugnantibus Imperii coronam assumpsit, in cuius quidem assumptione Robertus inclytus Siciliae Rex, ac Florentini inprimis sibi admodum repugnabant. Corona itaque Imperii per hunc modum assumpta hanc
adver-

adversariorum repugnantiam perindigne ferens paulo post Tibur se contulit. Erat enim Imperatoris animus in adversarios pro illatis sibi Romae impedimentis vehementer infensus. Sed praecipue in Robertum, Siciliae Regem, ac Florentinos utpote egregios suorum impedimentorum principes ardebat animus. At quum e vestigio Robertum haud facile ulcisci posset, in Florentinos conversus per Sabinos, & Vmbros iter faciens Etruriam ingreditur. Per Perusinum inde, & Cortonensem, & Arretinum agrum ducens Florentiam usque perrexit, castrisque prope Salvianum Templum positis non longius ab urbe trecentis fere passibus infestissimis exercitibus Florentiam obsedit. Ad eum ergo ita prope urbem castrametatum universi Florentinorum exules undique confluebant. Proinde Dantes quoque se ulterius continere non potuit, quin spe plenus epistolam quandam ad Florentinos, ut ipse vocat, intrinsecos contumeliosam sane scriberet, in qua eos acerbissime insectatur, quum ante hac de ipsis honorificentissime loqui solitus esset. In hac autem Florentinae urbis obsidione Henricus complures dies commoratus crebra cum Florentinis proelia committebat. Sed quum ab ipsis frequentibus proeliis laceffit totiens egregie admodum repugnaretur, peracto demum nihilo me-

mo-

moratu digno Romam rursus repetere statuit. Verum in hac sua itineratione ad Bonconventum quoddam Senensium oppidum divertens ibi e vita decessit. Quocirca exules, qui Henricum viventem sequebantur, de suo in patriam reditu post mortem eius omnino desperantes destituta prorsus omni revertendi spe novas sibi fedes varie pro hominum ingeniis perscrutabantur. Dantes itaque Apennini montibus superatis Flaminiam contendit. Ea forte tempestate Guido Novellus Ravennae ceterarum urbium eius Provinciae vetustissimae praesidebat Vir in omni doctrinarum genere praeceteris Principibus eruditus. Hic pro sua quadam erga doctos homines benignitate eruditissimos viros summe colere, & observare solebat. Vbi ergo Novellus hunc praestantem Poetam, cuius maxima fama non Italiam solum, sed universum etiam paene Terrarum Orbem iam peragraverat, Flaminiam accessisse accepit, statuit hominem Ravennam, ut secum familiariter viveret, quovis modo benevole, & amice accersire. Quamobrem ipsum de hoc suo vehementi desiderio seu per epistolas, seu per Legatos certiore fecit rogans etiam, atque etiam, ut secum, quandoquidem in patria habitare non dabatur, vitam degere nequaquam negaret, quod ut facilius ab eo

C

impe-

impetraret, non modo, ut ait Terentianus ille, montes aureos pollicebatur. Haec autem ubi Dantes cognovit, conspicatus magnanimi Viri generosum animum confestim se Ravennam contulit, ut tam digno Principi quamprimum obsequeretur, atque secum omissa omni ad patriam redeundi spe perpetuo familiarissime degeret. Ravennae ergo a Novello per hunc modum benignissime receptus aliquot annos permoratus est, donec ad ultimum vitae suae diem pervenerit. Nam Ravennae eum obiisse constat, quo in loco, & tempore rursus cum libris ingratiam rediens partim legendo, partim etiam cogitationes suas litteris mandando humanitatis studia retenta semper animo temporibus, ob multiplices variarum rerum curas intermissa magna cum diligentia mirum in modum usque ad extremum vitae profecutus est. Quod si quietiora, & tranquilliora, non autem fluctuantia, & procellosa studia divinus Poeta habuisset, qualem, & quantum Virum futurum coniectura augurari possumus, quandoquidem ipsum tot magnarum rerum curis impeditum ad summum omnium doctrinarum cumulum ex celebrationibus scriptis suis pervenisse luce clarius apparet. Ravennae igitur, ut supra diximus, complures annos reliquum vitae suae tempus commoratus non-

nul-

nullos sane homines, egregiosque Viros Poeticam egregie prae ceteris edocuit, compluresque egregios praestantis ingenii Viros materno sermone ita crudivit, ut nonnulli ex his vulgares, ut aiunt, non vulgares Poetae haberentur. Hanc suam materni sermonis Poeticam hic noster Poeta primus apud Italos perpaucis ante annis adinventam uno paene omnium consensu non secus nobilitavit, quam aut Homerus Graece apud Graecos, aut Virgilius Latine, apud Latinos quondam suam quisque apud suos illustraverit. Hic enim primus in hac sua Poetica Florentino idiomate prae ceteris egregie admodum nobilitato magnam humanarum, & Divinarum rerum cognitionem una voce omnium tradidisse perhibetur, quum prius levia quaedam, frivolaque dumtaxat gravioribus omissis vulgares Poetae suis carminibus prodidissent. Hanc quoque magnam tantarum rerum gravitatem singulari quodam, ac paene incredibili dicendi lepore in hoc suo divino Poemate mirabiliter condivit. Talia igitur, & huiusmodi agentem, ac meditantem mors importuna praevenit, de qua priusquam dicere incipiam, non alienum fore, putavi ea summatim exponere, quae ad eius formam, habitum, cultum, & mores pertinere videantur. Fuisse traditur in

clytus hic Poeta mediocri, & decenti Statura, facie paulum oblonga, oculis paulo grandioribus, naso aquilino, latis, pandentibusque maxillis, inferiori labio aliquantulo quam alterum super eminentiori, colore fusco, capillis, ac barba prolixis, nigris, subcrispisque, de quo quidem si quis etiam rerum minimarum nimium curiosus forte dubitaret, paucis accipiat, quid ob hanc ipsam capillorum, & coloris qualitatem sibi Veronae tunc commoranti accidisse memoriae prodiderunt. Quadamque die urbem perambulans prope ianuam cuiusdam domus forte pertransibat, ubi nonnullae matronae pro more civitatis confedentes confabulabantur, quarum una, ubi Dantem pertranseuntem conspexit, confestim ad alteram propiorem conversa: vide, inquit, vide hominem, qui ad Inferos proficiscitur, indeque Vmbrarum illic assistentium nova ad vivos refert. Iam enim fama primae partis suae Comoediae percrebuerat. Ad hanc ita loquentem illa suo sermone lacescita subito insulse nimis, ac muliebriter, ut solent, in hunc modum respondisse fertur. Vera, soror, naras: siquidem barba eius subcrispa, & atter color propter obscuriorem quendam Inferorum colorem, nebulosumque fumum sententiam tuam veram esse aperte testantur.

tur. Incessu insuper gravis, severus, tristis, semperque cogitabundus erat. Proinde subcurvus provecta aetate aliquantulum incedebat. Sunt, qui dicant ipsum gratioris aspectus fuisse. Ceterum eius effigies & in Basilica Sanctae Crucis, & in Capella Praetoris Urbani utrobique in parietibus exstat ea forma, qua revera in vita fuit, a Giotto quodam optimo eius temporis Pictore egregie depicta. Induebatur etiam, antequam exularer, mediocriter, non speciose admodum, ut tanti Viri gravitatem decere vel maxime videbatur. Ea enim tempestate patrimonium non modicum possidebat. Nam & domos splendorum Florentiae, & aliquot praedia, urbis moenibus finitima variis in locis habebat. Cibi, potusque parcissimus erat. Delicatos laudare solebat: grossioribus plurimum vescabatur. Ventri deditos, quos Gastrimargos Graeci vocant, vehementer obiurgabat. Etenim ex illa veteris cuiusdam Sapientis sententia eos, qui talia agerent, potius vivere, ut essent, quam esse, ut viverent, dietitare consueverat. In adolescentia vero sonis, cantibusque usque adeo oblectabatur, ut cum eius temporis peritioribus artis musicae magistris frequentius conversaretur, quorum nimium summa quadam voluptate allectus, atque exhilaratus Florentino idiomate, & soluta ora-

tione, & carmine multa egregie composuit, quo quidem dicendi genere non solum ceteros omnes, pace cunctorum dixerim, facile superavit, sed posteros praestantis ingenii Viros quadam incredibili dicendi suavitate, & copia imitandi tam suave loquendi genus percupidos accumulatissime reddidit. Lascivis amoribus aliquantulum obnoxius plus indulgisse visus est, quam Viro Philosopho convenire videretur, quod equidem potius gratiosae hominis naturae, quam cuidam gravissimi Viri levitati mea sententia adscribendum non iniuria putavi, ut de Socrate Philosophorum omnium severissimo scriptum esse constat. Quin in libidines promiorem fuisse nonnulli memoriae prodiderunt. Quum enim ab egregio quodam illius temporis physionomo, qui ex habitu, & forma corporis animorum motus, & perturbationes se intelligere, & demonstrare profitebatur, ipsum libidinibus obnoxium indicatum esset, admirantibus cunctis, cachinnationibusque suis physionomum deridentibus Socrates dixisse fertur huiusmodi physionimi de se iudicium verum extitisse, asserens se natura ad libidines promiorem: magna tamen modestia non solum illam inclinationem, naturalem temperasse, sed penitus vicisse, ac superasse. Raro, nisi interrogatus loquebatur,

id-

idque non temere, sed ab infimo, ut aiunt, pectore longe ante praemeditata edere videbatur. In cognitione rerum ita vigilantissimus erat, ut in mediis viis nonnunquam lectitare consuesceret. Quocirca helluo libri, quemadmodum de Catone scribit Cicero, non immerito appellari poterat. Ut enim Cato, quamvis Vir gravissimus, ac sapientissimus esset, in ipsa tamen Curia quandoque legere consueverat, antequam Senatus cogeretur; sic iste Vir singularissimus in mediis, ut aiunt, viis interdum lectitabat. Nam quum ei libellus quidam non antea a se visus Senis prope cuiusdam opificis tabernam forte oblatuisset, ita cupide, & attente lectitavit, ut suavissimi, variique multiplicium instrumentorum soni ab eius perpetua lectione vel paulisper dimovere nunquam potuerunt, quin totum legendo percurreret, tamen eo tempore forte dies festus pro more civitatis universo Populi concursu omni cum consonantium instrumentorum genere prope eum locum, ubi legebatur, speciosissime celebraretur. Est, quod mirabilius videri debet: interrogatus enim, quonam modo se unquam continere potuerit, quin tam celebre, ac tam solemne Festum prae oculis celebratum aliquantisper saltem non conspexisset, nihil se audisse

fane respondiſſe fertur . Elegantiffimum , in orando fuiſſe perhibent , quod frequentes eius Legationes ad multos cum illuſtres Principes , tum ad Summos Pontifices manifeſte declarant . Ad haec accedit , quod perinde ac Semiprinceps quidam in Rep. ob ſummam eius elegantiam regnare videbatur . Fuit praeterea & acerrimi ingenii , & fideliffimae memoriae , quorum complura teſtimonia afferre poſſem , ſi liberet . Sed nimium prolixitatem veritus uno ſolo , & eo quidem peregregio teſtimonio contentus ero . Pariſius forte aderat , quo ſe poſt Federici Auguſti obitum , ut antea diximus , mox retulerat , ibique in magna excellentiſſimorum Virorum turba ſolus cum ceteris de rebus Divinis altiffime ſimul , atque ſubtiliffime diſputabat . Proinde quum multa , ac inter ſe diverſa ſuper variis de rebus altiffimis quaefitionibus numero , ut ferunt , quatuordecim adverſarii in medium adduxiſſent , omnia ſingillatim eo ordine , quo propoſita fuerant , non ſine ſingulari quadam omnium admiratione & fideliter replicavit , & admirabilius perſolvit . Honoris inſuper , & gloriae cupidior fortaffe fuit , quam tanto , ac tam gravi Philoſopho convenire videretur . Sed & magni Philoſophi , & ſeveri etiam Theologi a naturali gloriae cupiditate ob rei quamdam incredibilem , ut aiunt , ſua-
vita-

vitatem se abstinere non potuerunt , quamquam multa de contemnenda gloria libris suis memoriae mandarint. Hac ergo gloriae cupiditate natura hominibus insita Poeta, noster inflammatus prae ceteris, ut arbitror, Poeticam adamavit. Etenim Poetae boni ea tempestate, quam aut Philosophi, aut Mathematici, aut denique Theologi longe pauciores erant, quod etiam antea a conditione Orbis Terrarum usque ad haec nostra tempora repetitum fuisse constat. Semper enim Poetae boni, & Oratores paucissimi fuerunt. Laurea insuper Poetae, Caesaresque vetusto Graecorum, Latinorumque more per ea adhuc tempora coronari consueverant. Huius quidem Laureae, de qua loquimur, se cupidissimum fuisse non modo ipse non inficiatur, sed pluribus quoque suorum scriptorum locis saepenumero manifeste testatur, quod sibi profecto non immerito contigisset, ut Laurea corona sua tempora insignitus fuisset, si ullo unquam tempore ab exilio revocatus esset. Sed in exilio degens Lauream, quam tantopere cupiebat, suscipere non iniuria mea quidem sententia neglexit. In hac Poetica quantum ipse valuerit, longe facilius iudicari, quam plane explanari posse crediderim, quippe Poeticam diu antea per nongentos circiter annos vel demortuam,

vel

vel sopitam summus hic Poeta primum in lucem excitavit, iacentemque, ac prostratam ita erexit, ut vel ab exilio per eum revocata, vel postliminio reversa, vel e tenebris in lucem excitata fuisse videbatur, quum iampridem tot annos demortua iacisset, ac non solum primum eam in lucem excitavit, sed cum sana, Catholicaque nostrae Fidei doctrina convenire mirabiliter demonstravit, perinde ac veteres Poetae divino quodam Spiritu afflati fuissent, ac sanam, & veram doctrinam cecinissent. Propter hoc, quod Divinus Poeta, illud effecit, ut non modo eruditissimis Viris, sed plebeis etiam, & idiotis, quorum plena sunt omnia, velata poemata, placerent, ne hi, qui ad eloquia Latina aspirare non possent, Poeticae omnino expertes essent. Fuit praeterea & generosus, & alti animi. Nam quum ad patriam remeare cuperet, propterea tamen reverti noluit, quia ab unico redeundi remedio ob solam animi magnitudinem suapte natura abhorrebat. Quidam namque eius amici primum, quia ipsum unice adamabant, deinde ut sibi frequentius oranti obsequerentur, suam in patriam reversionem apprime exoptabant, ac propterea cum nonnullis Principibus civitatis de hoc ipso diligentius pertractaverant, omnemque eorum pertractationem

nem penitus irritam fore apparuerat, nisi ipse magnum quoddam dedecus submissemis, & abiecte subiret. Id huiusmodi esse videbatur, ut primum multum admodum mansuesceret: a suis deinde adversariis summis precibus veniam peteret. Ad publicos quoque carceres per aliqua temporum curricula commorandi gratia se sponte conferret. Ad haec omnia extrema insuper accedebat, quod exactis eorum temporum curriculis e carceribus postea liberatus in Cathedralis Florentinae urbis Basilica, ceu in magnis civitatis Solemnitatibus, quemadmodum de praedictis hominibus fieri consuevit, Immortali Deo solemniter offerretur. Ceterum ubi ipse de his omnibus ab amicis certior factus est, nunquam adduci potuit, ut tanta, & tam intoleranda abiectionis onera ferre pateretur, quinimmo id ipsum usque adeo perindigne tulit, ut mori in exilio, quam tam ignominiose in patriam redire maluerit. Arrogans aliquantulum fuisse perhibetur, quod ipsum tunc vel maxime declarasse dicunt, quum Bonifacius Summus Pontifex per id temporis Gibellinorum exulum precibus fatigatus Carolum quemdam vel Philippi Francorum Regis fratrem, vel potius propinquum ad componendum civitatis statum mittere constituerat.

rat. Quod Guelfarum partium Duces, qui ea tempestate Rempublicam gubernabant, permolestè ferentes consultandi gratia convenerunt. Summa consilii fuit, ut aliquot Legati ad Bonifacium mitterentur, cuius Legationis Princeps universo omnium consensu ex eo Dantes designabatur, quod ceteris ingenio, & eloquentia praeftabat. Id ubi ipse advertit, dixisse fertur: Si sententiae vestrae, ut par est, acquievero, iniunctaeque Legationis munus vobis obtemperatis obiero, quis ad Reipublicae gubernationem remansurus est? Sin minus, quis huius Legationis dignus Princeps, & caput erit? Sed ea, quae materno sermone dixisse perhibetur, lepidiora sunt. Haec, & huiusmodi eius verba ad singularem quamdam hominis arrogantiam vulgo omnes ascribunt. Verum si paulo diligentius & res ipsa, & tempora, ut decet, pensitantur, vel ex magna Reipublicae caritate, vel ex altitudine quadam animi fortasse ab eo dicta verisimilius accipi poterunt. Nam si quis etiam atque etiam considerarit, quanta, & quam varia mala pestifera civilium partium studia iampridem Florentiam intulerant, si deinde postea animadvertet, Dantem in suo illo praeclaro Prioratu nonnullos magnae auctoritatis Viros ob cuiusdam Principis evocationem rele-

relegandi, ut supra diximus, auctorem extitisse, si denique eo spectare Pontificis decretum excogitaverit, ut adversariarum partium exules ab exilio revocarentur, mirari fortasse desinet. Quin immo haec eius verba, quae quibusdam parum momenta temporum, ut par est, considerantibus tumida nimis videri solent, in bonam partem ab eo prolata fuisse censebit. Complura volumina bifariam conscripsit, quorum quaedam materno, quaedam vero Latino sermone composuit. Materno quoque partim florenti, partim autem provecta aetate edidisse manifestum est. Nam praeter solutos quosdam rythmos, compluresque solutas cantilenas adolescens duo egregia opera litteris mandavit. Horum alterum Vita Nova, alterum vero Convivium inscribitur, in quibus quidem opusculis claras quarumdam cantilenarum suarum expositiones congregavit. Provecta deinde aetate suum illud divinum potius, quam humanum Comoediae Poema, tametsi Latine heroicis carminibus primum ab initio in hunc modum incoepisset:

*Ultima Regna canam fluido contermina
Mundo &c.*

& quae sequuntur, ac satis eleganter per plura Latina carmina processisset, quum postea non recte principiis reliqua convenire viderentur, genere dicendi permutato
rursus

rursus ab initio resumens materno sermone egregie inchoavit, atque elegantissime absolvit. In hoc divino, ut dixi, Poemate non modo poetica ipsa, & quae proprie ad Poetas pertinent, sed moralia quoque, & naturalia, ac divina ingenti legentium admiratione congestit. Quocirca quinque supra viginti circiter annos huiusmodi opus scripsit, atque emendavit, quippe antequam exularet, iam septem eius Comoediae cantus expleverat, quos Graeci Odas appellant. Eiusmodi cantus quamquam in direptione, & depraedatione domus suae una cum multis aliis libellis, chirographisque inter magnam quamdam suorum librorum congeriem in penitiori parte aedium abstrusi fuissent, sedato tamen paucis post diebus populi furore non dedita opera in hunc modum reperti fuisse dicuntur. Quum enim uxor eius de chirographo dotis suae sollicita esset, ad quaerendum idoneum quemdam virum adhibuerat. Hic quum inter illam librorum, & chirographorum congeriem, quam reconditam fuisse diximus, de dotis chirographo diligenter quaereret, inter quaeritandum oblatus est libellus quidam, in quo septem illae memoratae odae continebantur, quas quum legeret, novitate rei admiratus domum suam asportavit, ibique saepe numero lectitans mira
qua-

quadam legendi suavitate exhilaratus ad Poetam exultantem demum transmisit, quos cantus Poeta postea prosecutus subsequenti oda his verbis manifestissime expressit. Equidem prosequens inquit, & reliqua. Non multis deinde ante mortem suam diebus ultimas manus divino Poemati imposuit, absolvitque. Id ex eo constat, quod post obitum suum mirabilia quaedam contigisse dicitur, quae hoc ipsum apertissime declararunt. Nam quum scripta quaedam, in quibus aliquot ultimi Paradisi cantus continebantur, nondum integro volumini apposuisset, sed in quodam occulto atdidum loco abscondisset, ut forte opportunum componendi tempus praestolaretur, ac per hunc modum opus imperfectum appareret, ecce umbra defuncti Poetae Iacobo cuidam ex filiis suis maiori natu, & inprimis de imperfectione operis sollicito, atque anxio in somnis apparuisse fertur, qua quidem visione filium admonitum fuisse dicunt, ubi illa ultimae Comediae scripta abstrusa laterent, ac per hunc modum ab eo postea summo mane quaesita, ut in somnis fuerat admonitus, tandem adinventum fuisse. Sed quorsum haec tam de eiusmodi somniis dicet quispiam? Ut luce clarius appareat id, quod paulo ante expressimus, viginti quinque
cir-

circiter annos illud divinum Poema fuisse absolutum, atque emendatum. Nam si Poeta ante exilium suum illas Odas perfecerat, & ultimo vitae suae anno exularet, obiretque LVI., constat ipsum per tot fere annos, quos supra expressimus, absolvisse. Nam aliquot annos in septem illarum odarum absolute consumpsisse credendum est. In Latino vero sermone nonnulla insuper opera composuit. Etenim praeter multas eius epistolas Bucolicum carmen scripsit. Soluta quoque oratione praeclarum quoddam opus edidit, quod Monarchia inscribitur. Id in tres libros ob tria pulcherrima quaesita speciosissime distinxit. In primo namque eius operis libro more dialectico differens perscrutatur, an ad bonum Orbis Terrarum statum unius Dominatus, qui Monarchia Graece appellatur, necessario requiratur. In secundo vero, an Populus Romanus hunc unius Dominatum sibi non iniuria adsciverit. In tertio denique, an eiusdem Dominatus ab solo Deo, vel ab aliquo eius Ministro dependere videatur. Ob hoc tam singulare opus, propterea quod adversus Romanæ Ecclesiae Pastores editum esse videbatur, paene haeresi, ut magnus quidam legum Interpres manifeste testatur, damnatus fuisse dicitur. His igitur
omni-

omnibus, ut diximus, egregie admodum, peractis quinquagesimo sexto aetatis suae, trecentesimo autem, & vicesimo primo supra millesimum Christianae Salutis anno Ravennae obiit. Hanc mortis suae causam nonnulli extitisse tradidere. Quippe Veneti adversum memoratum Novellum Ravennatum Praesidem bellum gerebant. Quocirca factum est, ut ab Novello ob singularem quandam Viri elegantiam ipse ad Venetos Orator mitteretur. Vbi ergo Venetias applicuit, Oratoris officio accurate fungi cupiens postulavit, ut sibi publicum auditorium praeberetur. Id quum saepenumero frustra tentasset, plane animadvertit ob singulare quoddam, & ardens Venetorum in Novellum odium omnes conatus suos tandem aliquando ad nihilum evasuros. Proinde re infecta quamprimum Ravennam redire statuit. Verum iter maritimum veritus, quod a Praefecto magnae Venetorum Classis Mare ea parte, qua Ravennam ibatur, vehementer vexari acceperat, terrestre iter assumpsit. Quo quidem itinere cum ingenti animi sollicitudine, quod irrita omnino sua Legatio extitisset, tum quoque ob varia, ac multiplicia terrestris itineris incommoda febris, antequam Ravennam ingrederetur, hominem repente invasit, a qua usque adeo acerbe

D

ve-

vexatus est, ut paucis post diebus e vita decederet. Huiusmodi ergo fuit praeclari Poetae finis. Sepultus est Ravennae in sacra Minorum Aede egregio quodam, atque eminenti tumulo lapide quadrato examussim constructo, compluribus insuper egregiis carminibus inciso, insignitoque. Epitaphium ab initio huiusmodi in quadrato sepulchri lapide incisum fuit:

*Theologus Dantes nullius dogmatis expertus,
Quod foveat claro Philosophia sinu.*

Et quae sequuntur. Quum deinde postea sex dumtaxat carmina longe prioribus illis elegantiora a doctissimo quodam Viro edita essent, veteribus e tumulo abolicis nova haec incisa fuerunt carmina. Huiusmodi sunt:

*Iura Monarchiae, Superos, Phlegetonta,
Lacusque*

*Lustrando cecini, voluerunt fata quousque:
Sed quia pars nostri melioribus edita
castris,*

*Auctoremque suum petiit felicior astris,
Hic claudor Dantes patriis extorris ab oris,
Quem genuit parvi Florentia mater
amoris.*

Iannotii Manetti Vita Dantis Poetae
Florentini feliciter explicit.

IAN-

IANNOTII MANETTI

VITA FRANCISCI PETRARCHAE

POETAE FLORENTINI.

Franciscus Petracchi cuiusdam Scribae filius: cognomento Petrarcha a Petraccho Patre R littera sive euphoniae, sive potius, ut quibusdam placet, amplificandi nominis sui causa interposita trecentesimo quarto supra millesimum Christianae Salutis anno illucescente vigesima diei Quintilis mensis aurora Arretii natus est in vico quodam, qui vulgo Horti vicus dicitur. Hac forte die eadem fere nativitatis suae hora exules Florentini Populi, qui iam pridem patria extorres se Arretium, Bononiamque contulerant, contractis undique auxiliis ad portas Patriae, si qua fors fuisset, ulciscendi gratia certatim contenderunt. Haec enim omnia ipse in epistola

D 2

qua-

quadam ad Ioannem Boccaccium manifeste testatur. Vetusta eius origo supra Parenzum quendam avum suum ab Ancisa propinquo Florentinorum oppido repetita traducitur. Petracchus igitur paterquamquam Ancisae oriretur, Florentiae tamen habitavit, ubi prae ingenii excellentia, ac singulari linguae elegantia ad magnos Italiae Principes primum Florentini Populi nomine pro arduis rebus Oratoris officio elegantissime usus est. Scriba deinde ad Magistratum Reformationum ex magno eiusmodi hominum numero ceteris omnibus non iniuria ob ingenii acrimoniam, & linguae elegantiam praepositus ipse unus deligitur, quo in Magistratu tametsi aliquot annos officio diligenter, atque integre fungeretur, in magna tamen illa civili, & turbulenta dissensione, quae inter Albos, & Nigros duas diversas Civitatis factiones invaluit, quemadmodum in Dantis Vita latius descripsimus, propterea quod Albis adhaesisse videretur, una cum ceteris Albarum partium fautoribus urbe exactus Arretium concessit, ac dum fallaci spe Florentiam redeundi in hoc loco aliquandiu commoraretur, factum est, ut filium ex uxore sua susciperet, quem diminute veteri quodam infantilis indulgentiae ritu pro Francisco Checcum appellavit, quum alterum nomi-

ne

ne Gerardum iampridem habuisset. Hic est ille Gerardus, qui infinitis paene secularis vitae, ut ita dixerim, incommodis posthabitis arduum illud Carthusiense Monasterium intrare non formidavit. Ibi Monasticam vitam iuxta asperiores quasdam eius Religionis constitutiones asperrime usque ad extremum ducens in aeterna pace quievit. Paucis deinde annis post hanc filii sui nativitatem Petracchus omnes exulum, cum quibus conspiraverat, conatus in irritum haecenus evasisse, atque ad nihilum recidisse conspicatus in Galliam Transalpinam versus Avinionem, ubi forte ea tempestate Summus Pontifex residebat, simul cum universa familia sua perrexit. Hic sedem suam constituens ubi Franciscum primis pueritiae annis iam ad discendum aptum prospexit, in quandam parvam eius Provinciae urbem transmisit, cuius nomen Carpentoras dicebatur, ut ibi a praeceptore nescio quo egregie erudiretur. Inde quadriennio Grammaticis eruditus posteaquam prima illa puerilia studia transegit, e vestigio ad Montem Pessulanum oppidum per ea tempora florantissimum, ut ius civile cognosceret, non sine molestia, quod suavibus Ciceronis, & Maronis libris iam mirum in modum oblectaretur, vicina iam pubertate tradu-

citur, ubi quadriennio etiam in cognoscendo iure civili consumto non iniussu patris Bononiam proficiscitur, quo in loco alterum itidem quadriennium in cognitione iuris prope contrivit. Septem namque annos in studiis civilibus incassum amisit, ut ipse in epistola quadam aperte demonstrat, in qua de hac temporis iactura vehementius conqueritur, quamvis nonnullos Ciceronis, & Virgilio libros clauaculum, ne pater rescire posset, hoc interim tempore legisset. Post obitum vero patris utpote tunc primum sui iuris effectus cunctis iuris civilis codicibus, eiusque ineptis commentationibus abdicatis circa primos adolescentiae suae annos humanitatis studiis omnino se dedicavit. Quocirca studiorum gratia Tolosam concessit. Inde quarto anno reversus Parisiensem urbem contendit. Quarto rursus anno Neapolim eo tempore opportune adivit, quo Robertus inclytus Siciliae Rex forte convenerat. Hinc postea abiens quarto quoque anno, sic studiorum suorum cursum per quadriennia partiebatur, eodem remeavit. In Galliam deinde Cisalpinam profectus Veronae primum, mox Parmae, ac Ferrariae, demum Patavii aliquamdiu fuit. Mediolanum per haec, ac Ticinum venit. Pisas, & Arretium dilectum primi exilii, & originis suae locum

locum visendi gratia petiit. Venetiis denique aliquantulum permansit, ut ipse haec omnia in epistola quadam ad Guidonem Archiepiscopum Ianuae omnem studiorum suorum cursum profecutus apertius ostendit. In his igitur humanarum, & Divinarum rerum studiis diutius per varia, & diversa loca, quemadmodum diximus, versatus usque adeo profecit, ut inter ceteros praecipuos laborum suorum fructus primus dicendi elegantiam iam supra mille annos paene defunctam ob inhumanam quandam primo Romanorum Imperatorum crudelitatem, qui urbem Romanam omni saevitiarum genere crebris proborum, & doctorum virorum trucidationibus nefarie sumis vexaverant, ob saevissimum deinde Longobardorum dominatum, qui totam Italiam quatuor supra ducentos circiter annos occupatam penitus devastaverant, praecipua quadam, ac prope divina ingenii excellentia e tenebris in lucem revocavit. Nam & primus complures Ciceronis libros per multa secula Italica antea occultos, ac propemodum amissos sua singulari diligentia nobis restituit, atque eius Epistolas prius hinc inde varie dispersas eo ordine, quo nunc videmus, in sua volumina redegit, & suo quodam excellentiori dicendi genere se ipsum posteris

ris in soluta oratione, & carmine ad imitandum praestitit, quod nulli alii usque ad tempora sua contigisse legimus, ut in utroque dicendi genere praevaleret. Etenim si duo apud Latinos, & totidem apud Graecos humanorum ingeniorum fulmina altera ab altero dicendi genere destituta videntur, quid de ceteris putandum est? Quippe immortalia illa Demosthenis, & Ciceronis ingenia, quae quidem in soluta oratione velut in regno suo dominantur, ac triumphant, in carminibus manca, & debilia fuisse conspiciamus, & veneranda, in versibus Homeri, & Virgilii maiestas in prosis orationibus ita claudicat, ut qui ab eis dicta fuisse ignoraret, eorum esse perpetuo contenderet, quod in ceteris quoque artium studiis evenire perhibetur. Ut nullus in pluribus excellat, id propterea natura comparatum esse arbitrantur, ut si ipsa parens rerum uni vel omnia, vel plura largiretur, unde postea alteri traderet, habere non posset. Solus igitur Petrarcha hac praecipua, & paene divina gratia praeditus in utroque dicendi genere valuit. Proinde tanto in honore apud omnes habebatur, ut non amplius Franciscus Petracchi, sed Franciscus Petrarcha amplificato nomine ubique appellaretur. Cuncti etiam paulo humaniores omnium
gen-

gentium populi eius nomen venerari videbantur. Vnde Arretini, quum ipsum e Roma revertentem, quo Iubilaei gratia perrexerat, Arretium divertere accepissent, ut dilectum nativitatis suae locum viseret, sibi adventanti ante urbis moenia populariter occurrerunt tanta omnium congratulatione, ut Regi, aut magno Principi amplius, sicut ipse in epistola quadam commemorat, fieri non potuerit. Florentini quoque, qui Petracchum Patrem antea relegaverant, paternae relegationis contumaciam revocantes filio tanto, & tam singularissimo omnia patris errata gratis condonarunt. De quo quidem tam praecipuo, & tam peculiari erga se beneficio ipse Florentino Populo gratias agens epistolam quamdam laudibus, & gratiis refertissimam scribit. Inclyti insuper Principes admirabili, & paene incredibili virtutum suarum fama pertracti personam suam ita observabant, ut inter se de eo habendo certatim fere contenderent. Summus namque Pontifex ipsum ad Sanctitatem suam saepenumero per epistolas accersivit magnos sibi dignitatis gradus, si accederet, ultro pollicitus. Quod etsi primam, sicut dicitur, tonsuram iampridem accepisset, ut facilius iuxta vota sua intensitate patrimonii cogente in otio vi-

ve-

veret, maiora tamen haec Summi Pontificis oblata utpote tranquillam studiorum suorum quietem perturbatura recusare non dubitavit. Id ipsum & potentissimum Mediolanensium Ducem, & illustrem Patavii Principem nonnunquam fecisse constat, ut ingentia sibi munera ultro pollicerentur, si secum conversari, atque habitare vellet. At ipse cum quibusdam praecclaris Principibus aliquamdiu vixit. Penes enim Summum Pontificem tempore iuventutis suae aliquantulum commoratus est. Sed ingenti quodam Curialis, ut aiunt, vitae taedio postea affectus inde abiit, ut nunquam in posterum redire voluerit, quamvis saepe ab ipso Pontifice per epistolas, & Apostolicas oblationes multum admodum invitaretur. Et cum Galeazo Vicecomite Mediolanensium Ductore aliquot annos permansit, & cum quibusdam denique aliis peregrègiis Principibus conversatus tria, & ea quidem praecipua Legationis munera his temporibus dignissime obivit. Venetias quippe causa pacis inter Venetos, & Ianuenses reformandae, & ad Serenissimum etiam Romanorum Regem in extrema barbarie fortè degentem pro Ligustica pace, ut eius verbis utar, & ad gratulandum denique Ioanni Francorum Regi Britannico tunc carcere libera-

to Orator missus est, quemadmodum ipse ad Iohannem Boccaccium in epistola quadam scribit, tantoque in honore memorati Principes eum habebant, ut de praelationibus, & processionibus, velut in ambulationibus fieri consuevit, vicissitudinaria inter se controversia crebro oriretur. Verum ille, quoniam erat singulari prudentia, nec minori modestia praeditus, numquam adduci potuit, ut tantis, & tam praestantibus populorum Ductoribus se in honore praeferrī pateretur. Quid plura de maximo eius honore dicam? Quam sexcenta sint eiusmodi, quae ingentem eius gloriam aperte fuisse declarent. Sed ceteris omnibus brevitatis causa omis-
sum tacitus praeterire non possum, quod ita mirabile est, ut quiddam huic nostro simile mirata Antiquitas pro miraculo literis mandaverit. Etenim dum in Gallia Cisalpina admodum adolescens degeret, non modo de Italia, sed de ulteriori etiam Gallia nobiles quosdam, & ingeniosos viros sola visendi gratia in epistola quadam ad se ipsum venisse testatur. Est, quod mirabilius est, & vix credibile, nisi ab eo ipso, vel idoneo veritatis assertore ibidem confirmaretur. Coccum namque Grammaticum per totam fere Italiam ipsam quaeritasse, ac tandem aliquando conve-
nis-

nisse tradit, atque prae nimio conveniendi sui desiderio ipsum sublatum manibus filii, & discipuli, quibus ambobus pro vehiculo utebatur, caput eius, & dexteram manum crebris osculationibus petiisse describit, quasi tractu ipso eximio, & pae-
ne insatiabili suo desiderio satisfaceret, quandoquidem visu satiari non posset. Haec omnia ipse, ut diximus, in epistola quadam ad Dominum Grammaticum Placentinum aperte commemorat. Quamobrem de ultimis Hispaniae, Galliarumque finibus usque ad Romam quosdam venisse, nobiles sola visendi doctissimi Viri causa minime mirari se dicit, quod de T. Livio scribit Hieronymus, quum sibi superiora provenerint. Ad haec omnia vel maxima gloriae insignia nihil deesse videbatur ad gloriosum hominis cumulum, nisi ut Laurea corona insigniretur, qua apud veteres Graecos, & Latinos Imperatores, egregiosque Poetas tantummodo coronatos fuisse constat. Id ne consummatae hominis gloriae deesset, magna quadam, ac sole-
mni celebritate Romae coronari meruit. Hanc Poeticam Lauream per quinquaginta supra noningentos circiter annos a Claudiani temporibus, qui imperante se-
niore Theodosio floruit, usque ad hunc nostrum Petrarcham perpetuo intermissam

so-

solus ipse non immerito assumpsit, ut quod Florentinus, & verus Poeta iamdiu antea ultimo accepisset, Florentinus, & novus vates eodem modo accipiens post tot annorum curricula renovaret. Quum haec igitur humanitatis studia per longinqua, ac diversa Terrarum loca Pythagoram, & Platonem duos summos Philosophos egregie imitatus diutius perscrutaretur, atque propterea in maximo honore apud omnes fere Orbis Terrarum gentes, quemadmodum supra diximus, haberetur, demum vitam solitariam utpote huiusmodi humanarum, & Divinarum rerum studiis accommodatorem adamavit. Proinde ceteris omnibus Mundi pompis, & honoribus posthabitis in Euganeis Collibus non amplius, quam decem millia passuum a Patavio urbe distantibus se in otium contulit, ubi & domum parvam solitudinis gratia instruxit, & aliquot oliveta, nonnullasque vineas parvo emptas adiunxit. In hoc tam opportuno, atque accommodato loco in studiis suis usque ad extremum vitae suae longius versatus multa memoriae mandavit, de quibus omnibus antequam mentionem faciam, formam, & habitudinem corporis, & domesticos mores eius parumper enarrare satius esse censemus. Forma eius ita decora fuisse,
dici-

dicatur, ut per omnem ætatis partem maiestatem quamdam præ se ferre videretur. Nam præter singularem quamdam corporis pulchritudinem hilari facie gravitate condita, & statura procera adeo ornabatur, ut præcipuam, ac censoriam personæ dignitatem viventibus demonstraret. Ad naturalem quoque gravitatem acerba, & immatura in adolescentia canities accedebat, quod licet ipse ab initio moleste ferret, se ipsum tamen præclarorum Virorum exemplis consolabatur, quibus adolescentibus hoc idem contigisset. Siquidem & Numæ incana menta, & Virgilii iuvenis barba candidior, & Domitiani adolescentis coma senescens, & Stilliconis festina, & postremo intempestiva canities Severini sibi ipsi interdum consolandi gratia ante oculos proponebat. Valetudine prosperrima usque ad senectam usus est. Tanta enim corporis agilitate, ac dexteritate prævalebat, ut vix ab aliquo superari posset. In senectute autem, postea tantis languoribus vexabatur, ut agmine facto, sicut ipse quodam loco dicit, omnia morborum genera circumsilirent, atque invaderent. Itaque sexto, & sexagesimo ætatis suæ anno tanta corporis imbecillitate tenebatur, ut absque ope famulorum nullatenus ambularet. Huius rei causam medici partim aquæ potum

ex-

extitisse aiebant, qua quotidie vesceretur, partim vero quotidiano pomorum esui, & inediae carnum, & assiduis ieiuniis hanc eius debilitatem imputabant. Nec minor animi sui decor, quam corporis fuit. Nam in moribus semper usque a primis pueritiae annis gravitatem servavit, & quamquam florenti aetate in odibus suis, quibus natura aptissimus erat, lascivis amoribus indulgisse videretur, a gravitate tamen censoria ungue latius, ut dicitur, non recedebat, quod quidem complura ab eo per omne tempus aetatis diligenter servata manifestissime probant. Siquidem ieiunium a pueritia animose coeptum usque ad extremum fere vitae suae annum accuratissime simul, atque constantissime sine intermissione retinuit, idque ieiunium ita accurate custoditum inedia sextae Ferae cum solo aquae potu quasi acriori sale condiebat. Media insuper nocte ad dicendum Christo laudes iugiter surgebat, qui mos ab eo magna cum cura servabatur, nisi forte aliqui morbi nonnumquam interrupissent. Quid plura? Tantum abest, ut ipse lascivis amoribus inhaereret, ut ob religiosam quamdam vitae continentiam, atque severitatem, & sanctimoniam morum non defuerint, qui ipsum perpetuam castitatem, ac virginitatem

tem continuisse traderent, quod forte mirari desinemus, si abstinentiam, & asperitatem victus, si aquae haustum, si crudas herbas, si pomorum esum, si praeterea quotidianum, & perpetuum ieiunium, quibus non offendebar, sed vehementius oblectabatur, nobis ante oculos proposuerimus. Quod si haec vera sunt, ipsum aliud profecto in memoratis odis, quam nuda eius verba sonare videantur, poetico more intellexisse manifestum est. Acerri- mum, & ardentissimi ingenii, ac tam fidelissimae memoriae fuisse traditur, ut in miraculum usque procederet. Siquidem, nonnulli ipsum super viginti millia ver- suum, quandocumque recitare placuisset, retulisse scribunt. Per omnem aetatem, suam inexhausta quadam legendi cupidi- tate ferebatur, cuius nimirum insatiabilem, ut ipse quodam loco dicit, natura ipsum finxerat. Itaque non contentus Latinae Lin- guae libris, qui per id tempus vulgo habeban- tur, vetustos codices, quos & Varronem, & Ciceronem, aliosque doctissimos Viros quondam posteris scriptos reliquisse noverat, assidue perquirebat. Vnde inter Belgas, & Helvetios sic, ut ipse testatur, viginti quin- que aetatis annos accuratissime quae- ritabat, ubi praeter Epistolas, & nonnul- las Ciceronis Orationes duos illos praeclaros
eius

eius de gloria libros in extremo fere Germaniae angulo abstrusos post multos quaerendi labores demum inveniens e tenebris in lucem eruit, ipsosque coetaneis suis singulari eius diligentia restitutos, incuria eorum nobis ablatos satis admirari non possum. Neque hoc etiam insatiabili, & inexhausto legendi desiderio ullatenus satisfecit. Quin immo Linguam Graecam per ea tempora omnino novam, & peregrinam, atque, ut ita dixerim, ab Italia longe abhorrentem discere concupivit, ut per maximam quamdam Graecorum librorum copiam suo illo lectitandi desiderio satisfaceret, quandoquidem in quotidiana, & perpetua Latinorum voluminum pervolutione satisfacere non posset. Quocirca primus a Barlaam Monacho Litterarum Graecarum imprimis peritissimo, vel potius tantummodo doctissimo Catonem Censorium imitatus, qui in senectute Litteras Graecas discere non erubuit, Graece edoceri coepit. In his peregrinis alienarum Litterarum studiis multum admodum, ut arbitror, prae singulari ingenii, ac memoriae excellentia diligentia adhibita profecisset, quamquam ipse moderate, ut cetera, se forte profecisse dicat, nisi importuna memorati praeceptoris mors sibi ipsam discere incipienti invidisset. Proinde ad lectionem Latinorum librorum reversus

E

fimal.

simulatque cuncta profana Gentilium volumina legendo percurrit, postremo Sacris Codicibus operam dedit, quorum veneranda lectione incredibiliter delectabatur. Vnde & cum religiosissimis simul, atque devotissimis eius temporis viris magnam per epistolas familiaritatem contraxit, ita ut eos crebro per litteras precaretur, ut sui in divinis eorum orationibus, maxime vero in Consecratione Dominica sine intermissione meminissent. Quum itaque formam, & habitudinem corporis, & bonos mores eius, sicut promissimus, breviter attigerimus, reliquum est, ut egregia scripta sua deinceps recenseamus, si prius tamen quemdam Sorgiae fontem: nam hic, & Arquade quadam, ut diximus, Patavii villa magnam suorum operum partem adumbravit, ac confecit. Sorgiam igitur nobilissimum Narbonensis Provinciae fontem esse aiunt, cuius origo e specu quodam saxei montis tanta clarissimarum aquarum copia emanat, ut fluvium eiusdem nominis, quum in planitiem largius descenderit, ac se in lata camporum aequora effuderit, optimis piscibus abundantem efficiat. Vbi ergo se in campos latius effundit, in fundo suo laetas herbas ita suaves producit, ut boves vel bibendi, vel aquandi, vel pascendi, spatiandive gratia eo adductae, quum illam limpidarum aquarum claritatem pro-

prospexerint, a fundo ipso merfis usque capitibus petere, ac capere conarentur. Per planitiem deinde parvo cursu contentus penes Avinionem oppidum in Rhodanum effluit. Hic itaque fons licet aquarum copia, abundantia piscium, herbarum fertilitate non ignobilis & incolentibus, & transeuntibus esse videatur, longius tamen diuturno praestantissimi Poetae incolatu omnibus & doctoribus, et semidoctis innotescit. Pluribus quippe scriptorum suorum locis perpetuam quamdam huius amoenissimi fontis mentionem fecit. Magna etenim amoenitate captus complures ibi annos quietissime habitavit, atque studia sua ita peregit, ut multa memoriae mandaret. Proinde hunc locum, ubi memoratus Sorgia Rex fontium, ut ipse dicit, oriebatur, Transalpinum Heliconem suum appellare solebat. Ea igitur, quae in hoc loco scripsit, una cum reliquis scriptis suis apud nos exstant. Nam praeter odas materno sermone compositas, quas cantilenas, et Sonetia vulgato nomine dicunt, plura etiam litteris tradidit. Eclogas enim duodecim egregiis Bucolicis carminibus edidit. Epistolas multas scripsit numero circiter quadringentas mille, aliis, ut eius verbis utar, non ob aliam causam, quam quia locus non caperet, omissis, easque in duo volumina instar Tullianarum ipse diges-

fit. Horum alterum Rerum Familiarium, alterum Senilium nuncupavit. Tertium quoque ad Barbatum quemdam Sulmonensem versibus dictatum adiunxit: Invektivas in Gallum, & in Medicum composuit. Scripsit insuper de Remediis ad utramque fortunam libros duos: de Vita Solitaria ad Philippum Cavallacensem Episcopum. Item, duos de Otio Religioso: Rerum memorandarum libros quatuor: de Ignorantia sui, & aliorum ad Donatum nescio quem librum unum: de Secreto conflictu curarum suarum, & contra Clericos libros: de Viris Illustribus unum, licet quidam nomine Lombardus post eius obitum alterum suppleverit. Cunctas praeterea Superioris Africani laudes in uno volumine per libros novem distincto hexametris carminibus mirabiliter congeffit, quem librum Africam inscripsit, licet morte praeventus ei ipsi iam immature edito ultimas, ut cupiebat, manus imponere non potuerit. Quas ob res in hac tanta scriptorum suorum confectioe id praecipue curasse visus est, ne moriens minorem, vel maiorem potius nominis sui gloriam relinqueret, quam vivens reportasset. Siquidem paulo ante quam moreretur, & Africam ipsam emendabat, & nova, ut aiunt, opera cudebat. In hac itaque

que tam gloriosa, & tam felici vita usque ad septuagesimum ætatis suæ annum in magnarum, ac variarum rerum studiis versatus Arquade obiit, quo, ut diximus, se in otium contulerat. Hunc ultimum eius finem a reliqua antea acta vita nullatenus discrepasse aiunt. Nam quemadmodum ab ineunte ætate usque ad medium fere annorum suorum cursum probitate morum, atque excellentia doctrinæ ab initio in maximis honoribus vivebat, & mox inde usque ad extremum in continua quadam altissimarum rerum contemplatione simul, atque diuturna æternæ vitæ præmeditatione tamquam in iocundo quodam diversorio suavissime commorabatur; sic demum in Dei gratia quantum per ea, quæ in morte apparuisse ferunt, coniectura augurari possumus, gloriosissime defunctus ex hoc caliginoso carcere in Coelos ad patriam remeavit. Peregre gium namque discipulum suum nomine Lombardum, quem ipse unice diligebat, in cuiusve sinu moriens expiravit, hæc de eo paulo post obitum suum retulisse perhibetur, ipsum scilicet moribundum in extrema ultimi spiritus sui efflatione aerem quemdam tenuissimum in candidissimæ nebulae speciem exhalasse, qui instar incensæ thuris usque ad laquearia tabulati altius

elatus ibidem vel paululum requievit, postremo in aerem limpidissimum paulatim resolutum evanuisse. Hoc adeo mirabile, ubi & auctoritate memorati discipuli, & aliorum qui aderant, testimoniis comprobatum, ac creditum est, pro miraculo habitum divinum Poetae spiritum ad Deum revertisse propalam indicavit. Etenim in quotidianis, & pervulgatis hominum moribus, quos vita communis ferre consuevit, vel haec, vel his similia ullo nunquam tempore contigisse legimus. Per hunc igitur modum Poeta noster gloriosissime defunctus ibidem in arca quadam marmorea sepultus esse dicitur, quam his tribus eius humillimis versibus insignitam extare tradunt. Epigramma plenum modestiae eiusmodi est:

*Frigida Francisci lapis hic tegit ossa
Petrarchae.*

*Suscipe Virgo Parens animam, Sate Vir-
gine parce,*

*Fessaque iam Terris Coeli requiescat
in arce.*

De hac praecipua eius morte Coluccius non ignobilis nostri temporis Poeta libellum quemdam composuit.

IAN.

IANNOTII MANETTI

VITA IOANNIS BOCCACCII

POETAE FLORENTINI.

Ioannes Boccaccius egregius sui temporis Poeta ita Petrarchae in Poetica successisse visus est, ut ipse Danti paulo ante successerat. Nam sicut Petrarcha septem supra decem aetatis annos natus erat, quando Dantes ex hac vita decessit, sic ante Boccaccium per novem annos nascens eius nativitatem, praecesserat. In hac itaque vicissitudinaria horum praestantium Poetarum successione huiusmodi acerrima eorum ingenia ideo iisdem paene temporibus ex ipsa natura pullulasse arbitror, ut in quo humanum genus per mille circiter annos destitutum fuisse videbatur, in eo quasi opportune post tot saecula aliquantisper dedita ope-

E 4

ra

ra restauraretur, ne Poetica ab hominibus omnino recessisse crederetur, si diutius in tenebris iacuisset. Iohannes igitur cognomento Boccaccius a Boccaccio patre Certaldo quodam propinquo Florentinorum oppido oriundo viro inprimis honesto, atque mercatore nascitur, quemadmodum ex pluribus scriptorum suorum locis, & epitaphio suo, quod ipse dictaverat, evidentissime apparet. Vt autem post infantiles parentum indulgentias puer discendi per aetatem capax fuit, a genitore vetusto maiorum more ludo litterarum deditus sub Ioanne Grammatico Zenobii cuiusdam non ignobilis eius temporis Poetae patre Florentiae erudiebatur, donec paterna congregandae pecuniae cupiditas ipsum vel paululum eruditum ex florenti paene discendi cursu mutata voluntate revocaverit, quae usque adeo vehemens fuit, ut eum vix prima litterarum elementa, quamvis acri ingenio praeditus esset, percipere permiserit. Vnde ex ludo Grammatici circa primos pueritiae suae annos ad scholas Arithmetici iuxta Florentinam consuetudinem traducitur. Inde paucis post annis nondum adolescentiam ingressus, ut ipse testatur, cuidam maximo eorum temporum mercatori traditur, ut in mercatura erudiretur. In hac institoria arte cum memorato

rato illo mercatore per sex annos commoratus se nihil aliud egisse, quam irrecuperabile tempus incassum contrivisse confirmat, quoniam suapte natura ab huiusmodi quaestoriis artibus abhorrebat, ac litterarum studiis aptior videbatur. Quocirca rursus e taberna institoria ad cognitionem iuris Pontificii non iniussu patris ut cetera invitus in Canonicum Gymnasium detruditur, quod Petrarchae in iure civili itidem in eius vita contigisse diximus. Huiusmodi igitur iuri cognoscendo a patre destinatus totidem fere, quot in mercatura, annos magna cum molestia frustra consumsit. Nihil enim in illis studiis se profecisse dicit, quod has Pontificum sanctiones, atque quascumque ineptissimas commentationes mens sua indignabunda multum admodum fastidiret. Proinde ubi per aetatem sui iuris effectus esse visus est, statuit quoquomodo huiusmodi studia dimittere, & ad Poeticam ceteris posthabitis se conferre, quod repugnantibus & patre, & clarissimo quodam praeceptore suo, & nonnullis eius familiaribus postea fecit. Nec mirum cuiquam videri debet, si nec reverentia patris, nec praeceptoris auctoritas, nec amicorum preces ipsum continere potuerunt, quin Pontificia iura dimitteret, & ad Poeticam se conferret,

E 5

quo-

quoniam ad ipsa Poetica ita natus erat, ut paene ab ipso Deo factus ad haec sola videretur, atque a ceteris omnibus abhorreret, quod ut evidentius appareat, nonnullas sententias suas certa quaedam, ac fidelia tantae aptitudinis testimonia in medium adducemus. Ipse quippe in ultimo Genealogiarum Libro de universali studiorum suorum cursu loquens quum se a patre primum arithmeticae, mox mercaturae, deinde memorato iuri lucrandi gratia traditum memoraverit, postremo matura paene aetate (his enim verbis utitur) ceteris omissis Poeticae operam dedisse scribit, ad quam suapte natura ita natum fuisse testatur, ut nondum septimum aetatis annum ingressus, quo quidem tempore nec poemata per se ipsum capere, nec Poetas ab aliis audire potuerat, quin immo vix prima litterarum elementa perceperat, nonnullas (mirabile dictu!) fabellas composuerit, & quod mirabilius est, antequam poemata intelligere posset, propter singularem tamen quandam fingendi aptitudinem Poeta vulgo ab omnibus vocabatur. Et paulo post: *Iam fere, inquit, maturus aetate, ac mei iuris effectus nullo suatore, nullo praevio doctore, quin immo patre repugnante, & huiusmodi studia velut frivola, & inutilia damnante Poetas*

tar dumtaxat aggredi non dubitavi, nec ambigo, si florenti aetate haec ipsa Poetarum studia attigissem, quin unus inter celebres Poetas tandem evasissem. Haec propterea ab eo dicta fuisse constat, ut se suapte natura ad Poeticam natum apertius posteris demonstraret. In his igitur natus studiis ceteris aliarum artium omissis ita assidue versatus est, ut quamvis multa alia praeter ipsa Poemata sibi admodum placerent, omnibus tamen posthabitis sola Poetica retinuerit. In Mathematicis quippe sub Andalone quodam Ianuensi viro eius temporis omnium in illis artibus peritissimo aliquot annos audivit. Sacros quoque Sanctorum Scripturarum libros libentius, avidiusque perlegit, & quamquam haec omnia peravide legeret, retentis tamen Vatum dumtaxat studiis postea dimisit. Huiusmodi ergo Vatum cognitioni per hunc modum sero nimis addictus dici non potest, quantum brevi tempore cum corpore, tum animo elaboraverit, ut per assiduam quamdam veterum Poetarum lectionem, ac multiplicium librorum Latinae linguae transcriptionem in certam mysteriorum suorum notitiam facilius perveniret. Quocirca quum libros non haberet, nec unde emere posset tenuitate patrimonii cogente sibi suppeteret, multa non mo-

do veterum Poetarum , sed Oratorum etiam , & Historicorum volumina , quicquid paene in Latina Lingua vetustum inveniri potuit , propriis manibus ipse transcripsit , adeo ut copiam transcriptorum suorum intuentibus mirabile quiddam videri soleat hominem pinguiorem , ut eius corporis habitudo fuit , tanta librorum volumina propriis manibus exarasse , ut assiduo Librario , qui nihil aliud toto fere vitae suae tempore egisset , satis superque esset , nedum homini circa cognitionem humanarum , & Divinarum rerum propterea occupatissimo , ut cogitationes suas litteris postea mandaret , quod a Poeta nostro egregie factum fuisse constat , ceu posterius apparebit . Nec hac nostra Latinorum Librorum copia , vel inopia potius contentus Graecas Litteras discere concupivit , ut per earum cognitionem in his , quae Latinae Linguae deesse videbantur , pro virili sua opitularetur . In quo quidem Petrarcham , ut arbitror , imitatus plus alienae Linguae , quam ipse consecutus est . Etenim sicut ille Barlaam Basilii Caesariensis Monachum Litterarum Graecarum in primis peritissimum adire voluit , ut suo insatiabili legendi desiderio per Graecorum librorum lectionem penitus satisfaceret , quando Latine legens satiari non poterat : sic iste Leon-

tium

tium quemdam Pilatum Theſſalonicenſem peregrinum primo memorati Monachi diſcipulum, mox Virum eruditiffimum, atque in omni Graecorum facultate doctiſſimum triennium, dum Graece legeret, publice, ac privatim audivit. Siquidem hunc e Venetiis longe alio contententem ſuis conſiliis mutato eundi propoſito Florentiam, ubi habitabat, pollicitationibus ſuis revocavit. Illum namque in propriam domum ab initio honorifice ſuſcepit, ſuſceptumque poſtea diuturnum hoſitem habuit, atque ita curavit, ut publica mercede ad legendum codices Graecos publice conduceretur, quod ei primo in civitate noſtra contigiffe dicitur, ut Graece publice legeret. Non multo poſt majori Graecarum Litterarum aviditate tractus ſuis ſumptibus, quamquam inopia premeretur, non modo Homeri libros, ſed nonnullos etiam codices Graecos in Etruriam, atque in patriam e media, ut aiunt, Graecia reportavit, quod ante eum nullus feciſſe dicebatur, ut in Etruriam Graeca volumina retuliſſet. Huiusmodi veteres duorum tam inſignium Poetarum Graecarum Litterarum primitiae quaſi ſeminarium quoddam exſtitiſſe videntur, quod uberiorem poſtea terram naſtum gradatim adeo in dies pullulavit, ut temporibus

bus nostris florens uberrimos iam fructus pepererit. Id ut evidentius appareat, Graecorum studiorum progressum opportunum dicendi locum in praesentiarum nacti paucis ab origine repetemus. Ante Petrarchae tempora, posteaquam Latina Lingua remittere paulatim pristinas vires suas coepit, nulla paene in Etruria Graecarum Litterarum mentio a nostris hominibus per multa saecula habebatur, sed qui tunc erant homines suis contenti disciplinis aliena non quaerebant. Petrarcha igitur primus ex nostris peregrinas Litteras attingere conatus sub Barlaam Monacho Graecorum omnium, ut diximus, eius temporis eruditissimo erudiebatur, & nisi etiam discere incipienti importuna praeceptoris mors invidisset, non forte, ut ipse de se loquens modeste dicit, sed procul dubio prae singulari quadam ingenii, ac memoriae excellentia multum admodum profecisset. Hunc Boccaccius, ut arbitror, imitatus a Leontio quodam Thessalonicensi Litterarum Graecarum in eadem tempestate doctissimo triennium eruditus nonnulla percepit, multo plura, ut ipse testatur, percepturus, si diutius vagus praeceptor veteri maiorum suorum ritu in eodem docendi proposito perseverasset. Tantum tamen exinde hoc suo disciplinae tempore reportavit, ut inter
cete-

cetera non solum Iliadem, atque Odyssæam praeclara Homeri Poemata intellexerit, verum etiam nonnullos alios Poetas ab exponente magistro percipiens multa suo egregio Genealogiarum operi opportune, admodum inseruerit. Non multo post Boccaccii obitum complures docti homines una emerferunt, qui universum Latinae Linguae campum florenti aetate longius pervagati recenti Petrarchae, & Boccaccii doctissimorum hominum exemplo Graeca ipsa adoriri non dubitarunt. Vnde vehementi eorum discendi desiderio satisfacere cupientes doctissimum quemdam virum Constantinopolitanum nomine Emanuelem Constantinopoli, ubi degebat, Florentiam usque non sine magnis variarum rerum pollicitationibus accersiverunt, accersitumque privata, & publica mercede aliquot annos discendi gratia eousque retinuerunt, quod plures exinde doctiores emanaverint. Quid plura de Graecis studiis dixerim, quum eorum ortum, progressumque longius enarrasse videamur, quam ab initio putaramus? Hic est ille Emanuel Chrysoloras, a quo multi peregregii discipuli primitus profluxerunt, qui postea peregrinam Graecorum linguam non modo per Etruriam, sed per nonnullas etiam nobiliores Italiae partes quasi novum Litterarum semen ita
di-

disperferunt, ut parvo post tempore paulatim crescens iam usque ad nostram aetatem mirum in modum germinasse videatur. Sed quorsum haec tam multa de Litteris Graecis dicet quispiam? Quorsum? Vt totum hoc, quicquid apud nos Graecorum est, Boecaccio nostro feratur acceptum, qui primus praeceptorem, & libros Graecos a nobis per longa Terrarum, Marisque spatia distantes propriis sumptibus in Etruriam reduxit. In huiusmodi ergo humanitatis studiis usque ad extremum vitae sine intermissione versatus multa litterarum suarum monumenta reliquit, quae omnia bifariam scripta apud nos existant. Quaedam enim materno, quaedam vero Latino sermone edita habentur. Materna quoque partim carmine, partim soluta oratione bipartita cernuntur. Haec omnia quamquam ab adolescente scripta fuisse constat, tanto tamen lepore, tantaque verborum elegantia condita conspiciamus, ut Latinarum Litterarum expertes homines modo mediocri ingenio praediti magna quadam sermonis sui lepiditate plurimum capiantur. Proinde fit, ut suo illo lepido dicendi genere imbuti plerumque elegantes appareant. Scripta Latina item bifariam sunt: alia namque versibus, alia vero prosa oratione dictavit.

Bu-

Bucolicum quippe carmen per sexdecim Eclogas egregie distinxit, ac nonnullas etiam epistolas carminibus edidit. Reliqua omnia soluta oratione composuit. Siquidem de casibus Virorum Illustrium ad Carolum Cavalcantem egregium Equestris Ordinis Virum, ac Regni Siciliae Praefectum libros novem scripsit. De Montibus, & Fluminibus, Stagnis, ac Lacubus, & Maribus nonnulla litteris mandavit. De Mulieribus claris ad Dominam Andream de Acciarolis Altaevillae Comitissam librum unum: postremo praeclarum Genealogiarum opus in quindecim libros quam probe partitus ad Vgonem inclytum Ierusalem, & Cypri Regem dedicavit, quod inter omnia opera sua consensu omnium principatum tenet. Quum igitur originem, atque studiorum suorum progressum hactenus pertractarimus, reliquum est, ut formam, & habitudinem corporis sui, ac domesticos mores eius paucis deinceps absolvamus. Habitudo corporis eius obesa fuisse dicitur, statura procera, rotundiori facie, hilari, & iocundo aspectu, sermone ita facetus, & comis, ut singulis eius verbis, dum loqueretur, summa urbanitas appareret. In amores usque ad maturam fere aetatem vel paulo proclivior. Paupertate plurimum propterea of-

fen-

fendebatur, quod expeditam studiorum suorum viam inde praepediri cernebat, quae quidem sibi ad culmen, ut cupiebat, emergendum erat, illam satyricam sententiam crebro expertus

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat

Res angusta domi &c.

Plurima itaque paupertatis adversus gloriam eius impedimenta paupertatem ipsam abigere non valens assiduus, quantum fieri potuit, diurnis, nocturnisque laboribus vel tollere, vel saltem minuere enixius curavit. Quocirca multa librorum volumina propriis manibus transcripsit, ut per hanc paene assiduam codicum transcriptionem magno legendi, quo tenebatur, desiderio aliqua ex parte satisfaceret. Plurimorum, quae ab eo transcripta fuere, testis non ignobilis Bibliotheca, quam Nicolaus Nicolii vir apprime eruditus in Basilica S. Augustini multis post obitum Boccacci annis suis, ut dicitur, impensis aedificavit, ubi postea omnes Poetae libros una cum operibus ab eo Latine editis egregie condiderunt, ut perpetuum quoddam maximae, ac paene incredibilis in transcribendis codicibus diligentiae testimonium posteris exstaret. Suapte natura adeo indignabundus erat, ut quamquam tenuitate patri-

patrimonii vehementer angeretur, cum nullis tamen Terrarum Principibus comorari vel paululum toleraret, ex quo factum esse arbitror, ut nunquam rebus suis contentus pluribus scriptorum suorum locis statum suum vehementius deploraret. Ad extremum huiusmodi tam studiosa vita functus sexagesimo secundo aetatis suae anno gloriose obiit. Sepultus est Certaldi honorifice in Basilica S. Iacobi lapide quadrato hoc epigrammate, quod ipse dictaverat, insignito:

*Hac sub mole iacent cineres, atque ossa
Iohannis.*

*Mens sedet ante Deum meritis ornata
laborum.*

*Mortalis vitae genitor Boccaccius illi:
Patria Certaldum, studium fuit al-
ma Poësis.*

Quae quidem carmina quum Colucio Salutato Viro eruditissimo prae singulari quadam Poetae excellentia nimis humilia viderentur, duodecim sua prioribus illis in hunc modum adiecit:

*Inclyte cur Vates humili sermone locutus
De te pertransis? Tu pascua carmine claro
In sublime vebis, Tu Montum nomina, Tuque
Sylvas, & fontes, fluvios, ac stagna,
lacusque*

*Cam Maribus multo digesta labore relinquis,
Illu-*

*Illustresque Viros infastis casibus aëtos
 In nostrum aevum a primo colligis Adam.
 Tu celebras claras alto dictamine matres,
 Tu Divos omnes ignota ab origine ducens
 Per ter quina refers divina volumina nulli
 Cessurus Veterum: Te vulgo mille labores
 Percelebrem faciunt, aetas Te nulla silebit.*

Vita igitur, & moribus trium praestantissimorum Poetarum, ut potuimus, hactenus descriptis, reliquum est, ut pro brevi quadam dictorum omnium conclusione eos invicem comparemus. Volentes itaque vicissitudinarias horum Poetarum excellentias simul conferre, id praemittere ante omnia necessarium duximus, quod ab omnibus conceditur, duplicem esse vitam, in qua humanum genus versaretur, alteram activam, alteram vero contemplativam. Hoc ergo tamquam principio quodam vero in hac nostra comparatione praesupposito, non temere Dantem in utriusque vitae genere prope omnibus ceteris duobus praeferrī oportere censemus. Ipse namque primum pro patria arma ferre, atque fortiter pugnare non dubitavit. In gubernatione deinde Reipublicae aliquamdiu versatus optime se gessit. Haec sane ad vitam activam pertinent, quae de Petrarcha, & Boccaccio minime dici possunt. Ipsi enim omīssa penitus Reipublica privatim in otio, ac litteris totam se-

fere aetatem suam contriverunt, quae vita communi omnium consensu contemplativa appellari consuevit. Petrarcha igitur, & Boccaccius huic soli ceteris posthabitis dediti eum profecto superare debuerunt, quo quidem & diuturniorem, & longe quietiorem, ac pacatiorem vitam renuerunt. At id longe secus est. Quamquam enim Dantes neque senuerit, neque etiam id, quod datum est, vitae tranquillum habuerit, quin immo partim assiduus Reipublicae occupationibus a studiis distractus, partim vero variis exilii curis agitatus plerumque consumserit, ob divinam tamen ingenii sui excellentiam magnam humanarum, & Divinarum rerum cognitionem brevi tempore comparavit; quippe & in mathematicis, quae scientia tum numeros, tum dimensiones, tum consonantias, tum astrorum motus, & conversiones una complectitur, & in utraque Philosophia, quae ad mores, & ad naturalia pertinet, & in Sacris denique Scripturis, quae omnem Divinitatem penitus comprehendunt, usque adeo profecit, ut illis in memoratarum rerum cognitione non immerito praeponatur. Dantes ergo in his omnibus, ut diximus, Petrarcham, & Boccaccium nimirum excellit, atque ab ipso cum integra Latinarum Litterarum

rum scientia, tum etiam certa veterum historiarum perceptione superatur. Nam Petrarcha maiorem, & clariorem utrarumque rerum notitiam habuit. In carmine quoque, & soluta oratione Dantes ab eo itidem vincitur. Siquidem eius carmina rotundiora, ac sublimiora sunt, atque eius oratio longe elegantior apparet. In materno sermone pares paene habentur. Etenim si Dantes in Odis Petrarcha ipso superior est, in rhythmis ab eo superatur. Vnde pares in materno dicendi genere non immerito habentur. Ceterum Boccaccio ita paene in omnibus praestat, ut in paucis admodum, ac levibus quibusdam, in Graecarum scilicet Litterarum cognitione, qua Dantes omnino caruit, & in materna, ac soluta oratione, qua pauca scripsit, sibi cedere videatur, in quibus duobus dumtaxat etiam Petrarcham excelluit, quum ab eo tamquam a praeceptore suo in ceteris omnibus vinceretur.

*Iannotii Manetti vita Iobannis Boccac-
cii Poetae Florentini feliciter explicit.*

F I N I S.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z155691604

